

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
FILOZOFICKÁ FAKULTA
ÚSTAV BOHEMISTIKY

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

**OBRAZ ŠUMAVY V ČESKÉ PŘEDKLOSTERMANNOVSKÉ
LITERATUŘE**

Vedoucí práce: Mgr. Veronika Faktorová, Ph.D.

Autor práce: Michael Hrdý

Studijní obor: Bohemistika – Anglický jazyk a literatura

Ročník: 3.

2017

Prohlašuji, že jsem předloženou práci vypracoval samostatně a použil jen pramenů, které uvádím v seznamu použité literatury.

Prohlašuji, že v souladu s §47 zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích 5. 5. 2017

.....
Michael Hrdý

Poděkování

Tímto bych chtěl poděkovat Mgr. Veronice Faktorové, PhD., za čas a rady, které mi poskytla během psaní této bakalářské práce.

Anotace

Díla Karla Klostermanna publikovaná od druhé poloviny 80. let 19. století německy i česky zásadně určila obraz Šumavy, jehož působnost přetrvává dodnes. Šumava jako specifický literární prostor se však objevovala v řadě děl předcházejících Klostermannovým textům. Cílem této práce je soustředit a analyzovat dostupné texty zobrazující prostor Šumavy, které vyšly, ať už časopisecky či knižně, do roku 1890 v českém jazyce. Pro heuristickou část práce budou využity dostupné elektronické databáze (souborný katalog knihoven ČR, digitální knihovna Kramerius, Česká elektronická knihovna, sumava-corpus etc.). Závěr práce poskytne kritické srovnání obrazu Šumavy v předklostermannovské literatuře a v próze samotného Karla Klostermanna.

Abstract

The works of Karel Klostermann, which have been published since 1885 in the Czech and German languages, fundamentally influenced the image of the Šumava mountains that remains relevant today. The Šumava mountains appeared, however, as a specific place in many texts that came before the works of Karel Klostermann. The aim of this work is to collect and analyse these available texts showing the Šumava mountains which were published either in magazines or books until 1890 in Czech language. The available electronic databases are used for the heuristic part of the work (Collected Catalogue of the Libraries of the Czech Republic, digital library Kramerius, Czech Electronic Library, sumava-corpus etc.). The end of this work provides a critical comparison between the image of the Šumava mountains in the pre-Klostermann literature and in the prose of Karel Klostermann himself.

Obsah

1 Úvod.....	7
2 Přehled české předklostermannovské literatury (1840–1890).....	9
2.1 1840–50	10
2.2 1850–60	12
2.3 1860–70	13
2.4 1870–80	14
2.5 1880–90	15
3 Reprezentativní obraz prostoru: <i>Ottovy Čechy</i> , první díl Šumava (1882).....	18
3.1 Příspěvky šumavského svazku: autoři, žánry, témata.....	21
3.2 Srovnání šumavských básní Elišky Krásnohorské, Jaroslava Vrchlického a Adolfa Heyduka	29
3.2.1 Eliška Krásnohorská: <i>Ze Šumavy</i> (1874).....	30
3.2.2. Polemika s Krásnohorskou: Vrchlického <i>Čechy</i> a Heydukova <i>V Pralese Boubínském</i>	32
3.3 Obraz Šumavy v cestopisných příspěvcích <i>Ottových Čech</i>	37
3.3.1 Šumava jako nebezpečná a záhadná divočina	38
3.3.2 Šumava jako poklidné a malebné místo.....	40
3.3.3 Šumavské obyvatelstvo – hledání typu.....	44
4 Srovnání reprezentace Šumavy <i>Ottových Čech</i> s vybraným Klostermannovým dílem (povídka <i>Vánice</i>).....	47
5 Závěr	50
6 Seznam pramenů a literatury	52
7 Přílohy.....	55

1 Úvod

Prostor Šumavy patří k umělecky exponovaným lokalitám české literatury, už ve druhé polovině 19. století se jeho zobrazení frekventovaně objevuje jak v poezii, tak v próze. Zájem o něj dokládají ale i žánry na pomezí beletrie a věcné, dokumentární, případně naučné literatury. Šumavy se týkala a dodnes týká řada fejetonů, cestopisů, místopisů či přírodopisných pojednání. Privilegovaným českým autorem tohoto prostoru je bezpochyby Karel Klostermann, jehož význam a důležitost pro šumavskou literaturu dokládá i mnohá odborná literatura (o Klostermannově jedinečnosti píše ve svých studiích Ivan Nikl, Václav Maidl, Martin C. Putna, Jaroslava Janáčková a Martin Tomášek, který svou studii věnoval i Klostermannovým předchůdcům ze 40. let 19. století). Úkolem této práce však není prozkoumat důležitost samotného Klostermanna pro šumavský kontext, ale ve stopách Martina Tomáška se text zaměřuje na českou literaturu, která vznikla před tvorbou samotného Klostermanna, a tudíž utvářela šumavskou literaturu před prvními Klostermannovými českými texty.¹

Práce se dělí na dvě části. V první, bibliografické části, je poskytnut podrobný soupis děl, která vyšla do roku 1890 (tj. před prvními česky psanými Klostermannovými texty). Při vyhledávání těchto děl se pracovalo s elektronickými knihovnami a katalogy. Nejužitečnějšími byly: CASLIN (souborný elektronický katalog české republiky, www.caslin.cz), RETROBI (Retrospektivní bibliografie české literární vědy, www.retrobi.ucl.cas.cz), KRAMERIUS (Digitální knihovna české republiky, www.kramerius.nkp.cz), Česká elektronická knihovna (Plnotextová databáze české poezie 19. a počátku 20. století, www.ceska-poezie.cz), také web věnovaný šumavské literatuře psané německy Kohoutí Kříž (projekt Jihočeské vědecké knihovny v Českých Budějovicích, www.khoutikriz.org). Bez těchto online zdrojů by práce vznikla pouze stěží.

Analytická a interpretační část, jež sleduje utváření reprezentace Šumavy v příslušném souboru české literatury, se zaměřuje hlavně na dílo *Ottovy Čechy* (1882), které se dá považovat za vrchol českých snah o popis Šumavy v předklostermannovském období. Důležitý je fakt, že

---

¹ Klostermann se se světem literatury seznamuje již v roce 1972, kdy začal psát pro vídeňský deník *Wanderer*, který byl však v roce 1973, kvůli hospodářské situaci, donucen ukončit svou činnost. Jako právoplatný spisovatel vystupuje však až v letech 1885–1886, kdy píše fejetony pro pražské periodikum *Politik*, jež však vycházelo v německém jazyce. Tyto fejetony byly vydány pod společným názvem *Heiteres und Trauriges aus dem Böhmerwalde*. „16 z těch fejetonů vyšlo pak v roce 1890 Klostermannovým vlastním nákladem v Plzni pod titulem "Böhmerwaldskizzen" (česky vyšly jako "Črty ze Šumavy" nejprve v překladu Marie Stunové v roce 1923 /reedice 2006/ pak znovu 1986 pod mírně pozměněným názvem "Črty ze Šumavy 1890" v překladu Bohumila Nohejla). Byla to jeho knižní prvotina a byla psána německy“ (JELINEKOVÁ 2017: [s. p.]). Pozoruhodné je, že v *Lexikonu české literatury* se dočteme, že Klostermann vstoupil do literatury až roku 1890 s německými črtami ze Šumavy (viz *Lexikon české literatury*, FORST 1993: 729).

toto dílo bylo kolektivní prací autorů, kteří spojili síly a popsali Šumavu. Pozoruhodná jsou i jména autorů prvního dílu *Čech. O Šumavě* v něm psali nejuznávanější osobnosti naší literatury: J. Vrchlický, E. Krásnohorská, A. Heyduk, O. Mokrý (k tomu MRÁZ 1995: 123). Jejich zásluhou v roce 1882 vyšlo souborné dílo, které jako první obsáhlo a zachytilo celý šumavský prostor, o který byl tehdy tak veliký zájem. Tyto skutečnosti řadí *Ottovy Čechy* na první místo v souboru předklostermannovské literatury a můžeme je pokládat za klíčové dílo koncentrující a jistě i určující dobovou představu o prostoru Šumavy.

Ottovy Čechy, ale i další produkce z let 1840–1890, kterou jsme se se na následujících stránkách pokusili evidovat, poskytuje východisko k závěrečné komparaci s koncepcí téhož prostoru u Karla Klostermanna v jeho povídce *Vánice*, jež bude podrobněji prozkoumána a použita jako reprezentativní dílo autora. Toto srovnání by mělo poukázat na kontext, z něhož vyrůstá Klostermannovo pojetí, a na paralely a rozdíly v přístupu jednotlivých autorů.

2 Přehled české předklostermannovské literatury (1840–1890)

I přesto, že Karel Klostermann je nepopíratelně nejvýznamnějším reprezentantem šumavsky laděné literatury, lze dohledat mnoho z jeho předchůdců, kterým se budeme věnovat v této části práce. „R. Mayer, E. Krásnohorská, A. Heyduk, A. V. Šmilovský, J. Neruda – to jsou spisovatelé, s jejichž jmény byla Šumava v celonárodním literárním kontextu druhé poloviny 19. století spojována nejčastěji. Všichni mají jedno společné: přibližovali se k Šumavě zvenčí a psali o ní. Teprve začátkem 90. let se objevil autor, který píše už zcela z ní. Byl jím Karel Klostermann“ (MRÁZ 1995: 121). S touto myšlenkou se ztotožňuje i Martin C. Putna, který Klostermannovy předchůdce označuje za pouhé „výletníky“ (PUTNA 2001: 53). Putna přináší zajímavý pohled na věc, podle něj byla většina české literatury o Šumavě pouze „literaturou o přitažlivém, pitoreskním, exotickém kraji“ (tamtéž: 53).

Původně ale byla Šumava prostorem, který byl předmětem různých pověstí a mýtů a jenž byl často označován za divočinu České země („Ve slově Böhmerwald pak zní i staré keltské označení Boiohemum - "země, domov Bójů", Bohemia, Böhmen, země lidí, kteří v ní žijí, nemající s dnešními národními státy mnoho společného. A pak "les", cosi neurčitého, hrozivého a divokého (i ve slově Vltava je ten přívlastek "wild"), kde dokázali žít a přežít jen ti, kdo volili nesnáz proti sestupu do říčních nížin“ (GOMOLL 1995: [s.p.]). Nejedním českým spisovatelem byl šumavskou divočinou zaujat natolik, že se snažil buď o její popis, anebo o zakomponování alespoň části tohoto prostředí do svého díla. Martin Tomášek ve své studii *Výlety do šumavského hvozdů: obrazy Šumavy v české předklostermannovské próze* uvádí, že již Bohuslav Balbín začíná svůj spis *Miscellanea historica regni Bohemiae* z roku 1679 reflexí šumavského pohoří a upozorňuje na další práce již z první poloviny 19. století, tedy z období před vystoupením K. Klostermanna, jehož podíl na obrazu vytčeného prostoru je dodnes zcela zásadní (TOMÁŠEK 2010: 109). Karel Klostermann je v českém kontextu chápán jako významný tvůrce představy divoké šumavské přírody. V tomto ohledu kopíruje roli amerického autora Jacka Londona a jeho vlivu na obraz aljašské divočiny (viz studie Jaroslavy Janáčkové *Klostermann povídkář*). Podle Jaroslavy Janáčkové český spisovatel ve svých povídkách a románech úspěšně sjednotil líčení nelítostného a tvrdého šumavského života, který je leckdy bojem o holý život, s půvabným zachycením a popisem přírody (JANÁČKOVÁ 1985: 178). Karel Mráz ve své studii zmiňuje Vladimíra Macuru, jenž upozornil na fakt, že „vrcholná fáze národního obrození vytvořila představu ideální české krajiny. To pak souviselo se snahou „po značně obecné stylizaci krajinných znaků české vlasti, její představování jako univerzální,

obecně přivlastnitelné ‘vlastenecké krajiny’“ (MRÁZ 1995: 121). I taková představa mohla být se Šumavou ztotožňována, jak ostatně pro druhou polovinu 19. století doložíme dále.

Karel Klostermann rozhodně není prvním ze široké škály autorů, kteří v česky psané literatuře zobrazují Šumavu. Česká literatura o Šumavě vznikala již v první polovině 19. století.² Jeden z vůbec prvních záznamů české předklostermannovské literatury sahá do roku 1831, kdy v periodiku *Večerní vyražení* vychází cestopis Karla Slavomila Amerlinga *Cesta do Šumavy: Přírodopisná poznamenání cesty do Šumavy*.³ Přestože tento text má dohromady pouze šest stran, jeho význam je vskutku enormní, vezmeme-li v potaz, že Klostermann začal psát česky až po roce 1885. Amerlingův text obsahuje jeden z prvních českých popisů šumavské přírody. Autor se prezentuje jako přírodovědec, který popisuje šumavskou přírodu, upozorňuje na panoramata, a nakonec uvádí přírodovědné zvláštnosti, na které narazil (součástí cestopisu je i soupis nalezených rostlin).

S Amerlingovým dílem počet děl popisujících či zobrazujících Šumavu významně narůstal a tato tendence byla postupem doby stále silnější. Následujícím výčtem příslušných děl, byť jistě ne úplným, se tento razantní nárůst pokusíme doložit. Již nyní lze předznamenat, že předklostermannovská literatura o Šumavě představuje soubor rozličných žánrů a typů literární produkce. Jejím prostřednictvím se však ukazuje, že Karel Klostermann své klíčové téma nerealizoval ve vzduchoprázdnu, ale navázal na poměrně dlouho tradici autorů, kteří se o Šumavu a šumavskou divočinu zajímali již dlouho před ním.

2.1 1840–50

Šumavská literatura v následujících 40. letech není nijak zvlášť bohatá. Z menších, spíše naučných útvarů se v tomto období objevuje místopis od klatovského rodáka Jana Krejčího, jednoho z nejdůležitějších předklostermannovských autorů, s titulem *Horopis české země*. Krejčí se v něm důkladně pokusil zmapovat celou krajinu Čech. Více než polovinu textu však zaměřil na Šumavu a své rodné Klatovsko. Významný je i článek z roku 1845 *Od Šumavy* Josefa Aloise Gabriela. Jeho základem je posudek knihy Josepha Ranka *Aus dem Böhmerwalde*, samostatně dále informuje o národnostní situaci na Šumavě, obzvláště o okolí města Sušice a o

---

² Čerpáno ze zdrojů: CASLIN (souborný elektronický katalog české republiky, www.caslin.cz), RETROBI (Retrospektivní bibliografie české literární vědy, www.retrobi.ucl.cas.cz), KRAMERIUS (Digitální knihovna české republiky, www.kramerius.nkp.cz), Česká elektronická knihovna (Plnotextová databáze české poezie 19. a počátku 20. století, www.ceska-poezie.cz), Kohoutí Kříž (web věnovaný šumavské německé literatuře, www.kohoutikriz.org).

³ Tento text předchází samotného Klostermanna, který se narodil roku 1848, o celých 17 let.

založení knihovny na Prácheňsku.⁴ Oba texty vyšly pouze časopisecky v periodikách *Časopis českého Museum* a *Květy*. Gabrielova recenze dokládá, že Šumava neunikla ani německé pozornosti. Gabrielem recenzovaná kniha *Aus dem Böhmerwalde* šumavského rodáka Josepha Rankeho vyšla v roce 1847 a představuje jednu z prvních beletristických knih o Šumavě vůbec, jež líčí šumavské pověsti, zvyky a pohádky. Dílo také popisuje kraj a místní lid. Německé dílo můžeme chápat jako příspěvek, který motivoval české autory k odpovědi a který vedl ke spisovatelské rivalitě mezi českou a německou stranou. Po boku Rankeho lze spatřovat též německého spisovatele Adalberta Stiftera, kterého Václav Maidl označuje za „jednoho ze zakladatelů německy psané literatury Šumavy“ (MAIDL 2006: 61). Stifter překvapuje rovněž rozsahem lokality, podle Maidla totiž v jeho pojetí „inkorporuje dnešní Šumava jak Novohradské hory, tak Český les“ (tamtéž: 61).⁵ Vzhledem k omezenému rozsahu práce se bohužel nemůžeme německé produkci věnovat podrobněji. O německy píšících šumavských autorech ostatně již dostatečně pojednali např. Václav Maidl ve své studii *Krajina a literatura staré Šumavy* nebo Martin C. Putna v textu *Šumavská literatura: řeky, cesty, modely*, a zde bychom jen opakovali jejich závěry. Co je však podstatné: leckterý z českých autorů jistě považoval zachycení šumavského fenoménu za prestižní záležitost, kterou se chtěl minimálně vyrovnat německým spisovatelům (viz Ranke a Stifter). I samotný Karel Klostermann začínal psát svá díla německy a až později, když už byl zkušeným spisovatelem, začal svá díla psát v českém jazyce.

Významné českojazyčné koncepce Šumavy přinesla mezi 40.–50. lety především poezie. V roce 1843 vydává Karel Alois Vinařický sbírku *Varyto a lyra: Básně a písně*, ve které se nachází báseň *U Šumavy*. Jak tomu bude i v mnoha dalších dílech, zejména básních, Vinařický zde popisuje Šumavu jako oblast „lemující Čechy“ (VINAŘICKÝ 1843: 13). Šumava v tomto textu slouží spíše jako mluvčí, který vyjevuje, co se stalo za jejími horami u řek Dunaje, Sály a Labe. Báseň se dá interpretovat jako památka na Slovanů a popis jejich života. Slované vedli pokojný život v okolí již zmíněných řek, dokud je nenapadli „cizáci Porénáci a Zalabáci“ (VINAŘICKÝ 1843: 14). V roce 1848 vychází básnický epos *Labyrint slávy* Jana Erazima Vocela. Šumava je zde opět zobrazena jako místo, kde končí česká země, dále zde najdeme několik faktografických poznámek o Šumavě. Z poezie tohoto desetiletí ještě

---

⁴ Rank je velice pozoruhodná osoba pro šumavskou literaturu. Tento klatovský rodák psal o Šumavě však německy. Fakt, že jeho kniha vyšla již v roce 1843, dokazuje, že již zájem o šumavský prostor lze dohledat v obou jazycích. Zajímavé by bylo, kdyby Rank psal svá díla česky.

⁵ S tímto rozšířeným pojetím šumavské krajiny se lze setkat ale i v monografii *Ottovy Čechy* (1882), kde se za součást Šumavy bere např. i okolí Strakonice a Horažďovic.

musíme zmínit báseň *Dumka na Batelovském vrchu*, již lze najít ve sbírce *Básnické dílo* od Karla Havlíčka Borovského vydaného teprve roku 1950. Šumava je v této melancholické básni vykreslena opět jako místo, jež přímo sousedí s Německem, a též jako u Vinařického pouze lemují Čechy. Ačkoliv máme v tomto období už tři básně, kde se objevuje Šumava, tak se nedočkáme jejího přímého popisu, ale spíše kontrastu s okolní krajinou pro její okrajové umístění v Čechách. Tento fakt koresponduje s kollárovsou představou vlasti jako prostoru Slovanů, resp. Čechů, za hranicemi Šumavy je již prostor neslovanský.

2.2 1850–60

Padesátá léta jsou na prózu s šumavskou tematikou mnohem bohatší než léta předešlá. V roce 1853 vychází Janu Krejčímu v časopise *Živa* přírodopisné pojednání o grafitu, jenž se nachází na pošumavském území. Článek *Tuha u paty Šumavy v Krumlovsku*, jak již sám název textu naznačuje, je čistě vědecký text. V roce 1854 se v *Pražských novinách* objevuje rovněž odborný článek *O starých rýžovnách na Šumavě*.⁶ V tomto příspěvku nám neznámý autor připomíná, že ve středověku bylo v Čechách veliké množství zlata, stejně tak jako se v padesátých letech 19. století nacházelo v Kalifornii nebo Austrálii, dále pak podává detailní popis míst, kde se dalo zlato rýžovat. Ve stejném periodiku o rok později vychází text *Pralesy a luhy Šumavské*, jenž pojednává o tom, jak vylíčil profesor vídeňské univerzity, přírodovědec Ferdinand Hochschetter, pralesy šumavské, které se nacházejí na Schwarzenberských panstvích: Krumlovském, Wimberském (Vimperském) a Prašilském (Prášilském).⁷ V podstatě se jedná o popis lesů v tomto okolí. Ještě téhož roku se v *Pražských novinách* objevuje fejeton *Rašeliniště v Šumavě*. Text je víceméně zprávou o přírodopisném pojednání o Šumavě, jež vyšlo Ferdinandovi Hochschetterovi v Augsburských novinách. Toto dílo navazuje na článek *Pralesy a luhy Šumavské*. Hochschetter rozebírá různé typy rašelin na základě jejich výskytu. Poté také uvádí jejich různé typy: luhy a slatiny. Nechybí ani zmínka o procesu vzniku rašelin.

Německý přírodovědný zájem o Šumavu pravděpodobně motivoval i českou stranu. Botanik Emanuel Purkyně, syn Jana Evangelisty Purkyněho, získal od Společnosti Českého musea příspěvek 100 zlatých k badatelské cestě na Šumavu. Ještě před tím ale Šumavu navštívil samostatně, jak dokládá článek *Výlet do Šumavy*, který v roce 1855 vychází v časopise *Živa*.

---

⁶ Zajímavé je, že v tomto textu se město Vimperk píše tak, jak se píše dnes. V díle *Památné hrady a tvrze na Šumavě* z roku 1876 se Vimperk píše s b – Vimberk. V článku *Pralesy a luhy Šumavské* je pro změnu Wimberk.

⁷ Ferdinand von Hochschetter se později stal členem vídeňské Akademie věd a roku 1860 ředitelem Přírodovědného muzea (Naturhistorisches Museum Wien). Proslavil se plavbou kolem světa, která byla realizována s podporou rakouského císaře a měla vědecký účel (tzv. expedice Novara, v letech 1857–59).

Toto dílo je subjektivním popisem přírody ze dvou šumavských výletů. O dva roky později vychází Purkyněmu další text *Šumava a její rostlinstvo*, který líčí již vědeckou expedici na Šumavu. Na místo, jak již sám název napovídá, odjel Purkyně, aby poznal šumavské rostlinstvo. Článek obsahuje i zajímavé srovnání teplot měst (nejen šumavských).

Dále v roce 1857 podávají opět *Pražské noviny* zprávu o tom, že vyšla monografie dr. J. A. Gabriella *Hrad Kašperk: historicko-topografický nástin*. V roce 1859 se v časopise *Živa* objevuje, krom článku od Purkyněho, i článek od již dvakrát zmiňovaného Jana Krejčího. *Výlet do jihozápadních Čech* je zajímavý cestopis, který podává subjektivní zachycení výletu do pošumavských krajin. Přímou na Šumavu se však autor dostane až na konci textu. Všechny zmíněné články v tomto období vycházejí časopisecky, a to hlavně v periodikách *Pražské noviny* a *Živa*.

V poezii se v tomto období objevuje pouze jediná sbírka, kde má Šumava své zastoupení, a to sbírka *Písně* z roku 1852 od Jaromíra Václava Picka. Šumava v této sbírce vystupuje hned několikrát, objevuje se však pouze v kontrastní funkci – je dávana do protikladu s Krkonošemi. Horské masivy jsou body, které má čtenář chápat jako protilehlé hranice Čech. Rudolfu Mayerovi, „prvnímu básníkovi Šumavy“, vychází v tomto období tři cykly básní *Stíny večerní*, *Znělky noční* a *Písně v bouři*, které vyšly v letech 1858–1859 v *Lumíru* nebo almanaších *Máj* (MRÁZ 1995: 121). Mezi těmito texty lze najít i oddíl s názvem *Ze Šumavy*, kde jsou však jen tři básně a žádná z nich nijak specificky nezachycuje šumavskou přírodu. Román nebo povídka týkající se Šumavy nevzniká. V tomto období tedy nad beletristickým zachycením převažují cestopisy s přírodovědným záběrem, případně čistě vědecká pojednání

2.3 1860–70

V tomto desetiletí nevychází o Šumavě mnoho článků ani básní. Z menších epických útvarů musíme zmínit text *Vycházka po Šumavě* z roku 1862 od Josefa Karla Hausmanna. Dílo, jež vyšlo v časopise *Lumír*, zachycuje autorovo šumavské putování, neomezuje se však pouze na přírodní jevy, Hausmann zachycuje i různé kostely a oltáře, na které při své cestě narazil. *Královské město Sušice a jeho okolí, aneb, Popis všech v okresu Sušickém ležících měst, městeček, vesnic, kostelů, hradů a tvrzí, všech zemských panství a statků* z roku 1868 od Josefa Ambrože Gabriela je, jak již název sám napovídá, místopisné zmapování okolí města Sušice. Text je zajímavý tím, že vychází v časopise *Národní pokrok* – všechny předešlé články vyšly převážně v *Pražských novinách*, *Živě*, *Lumíru* nebo *Květech*. V posledním zmíněném periodiku vyšla i v roce 1968 krátká povídka *Jeníkův smích*. Tato povídka je součástí knihy *Povídky a*

pověsti ze Šumavy. Kniha není však nic jiného než soubor textů týkajících se Šumavy. Povídky se jmenují *Jeníkův smích*, *Boží chleby*, *Bílý kříž*, *Košský kámen* a *Kámen zlé ženy*. Tato kniha je z roku 1868 a představuje první knižní zpracování povídek s dějištěm na Šumavě.

Z oblasti poezie lze zmínit pouze dvě sbírky. V roce 1861 vychází *Naše mohyly: Památka výtečníkům československého národa* od Bedřicha Pešky a Jiljího Vratislava Jahna. Báseň *Šumavský* je věnována významnému pedagogovi Frantovi Šumavskému. V textu se převážně oslavuje osoba samotného Šumavského, nechybí však ani krátký popis šumavské přírody. Druhé z lyrických děl této doby je sbírka Karla Aloise Vinařického z roku 1863 *Vlast: Skládání*. Báseň *Plavba vltavská* zmiňuje plavení kmenů po Vltavě.

2.4 1870–80

Sedmdesátá léta bohatě vykompenzují nedostatek šumavské literatury z předchozího desetiletí. Mnoho děl od českých významných autorů vychází časopisecky, ale i knižně. Z žánrů dominuje fejeton. Jeho produkci zahajuje v roce 1871 Jan Neruda v *Národních listech*. Jsou to tzv. *Eklogy*. Neruda ve třech fejetonech popisuje své nicnedělání na Šumavě a vyobrazuje výlety do okolní přírody. O rok později vychází Bertě Mühlsteinové článek *Ze Šumavy o Šumavě* v časopise *Slovan*. Rok 1874 přinesl hned dva zajímavé články v periodiku *Lumír*. První je od Serváce Hellera. Krátká povídka *Listek na památku bývalé Šumavy* zachycuje autorovu cestu po Šumavě, které, jak se tehdy říkalo, hrozila záhuba. Důvod ohrožení tehdejší Šumavy setrval dodnes, kůrovec. Autor v povídce líčí krajinu postiženou kůrovcovou kalamitou a vypalování lesů napadených kůrovcem. Druhé dílo, místopisné pojednání od Bohumila Havlasy, *Listy ze šumavských lesů* zachycuje autorovy cesty k Černému jezeru, Ďáblovu jezeru, lesů napadených kůrovcem a k Pohořelci. Krátká povídka *Matka: Obrázek ze Šumavy* z roku 1875 od V. Beneše zobrazuje nehostinnou krajinu Šumavy, v níž je zobrazen osud nebohé ženy, které zemře muž a vzápětí i dítě. Povídka končí smrtí hlavní hrdinky. Řada textů, ve kterých je zachycena Šumava, vychází v tomto období také knižně. První z těchto děl je *Příroda a lidé* od Josefa Thomayera. Tento fejetonový soubor následuje *Parnassie*, romantická novela z roku 1874 o nešťastné lásce od Aloise Vojtěcha Šmilovského.⁸ V roce 1879 vychází rovněž novela *Vycházka do Šumavy* od Antonína Frány.

Mnoho děl vyšlo v tomto období také řečí vázanou. V roce 1872 se objevila sbírka od Elišky Krásnohorské, jediné ženské spisovatelky tohoto přehledu. *Ze Šumavy: Básně* je dílo, ve

---

⁸ Dílo je dokonce natolik zajímavé, že podle něj byl natočen film.

kterém Krásnohorská zachycuje převážně šumavskou přírodu, nevynechá ani tolik oblíbené Černé jezero nebo město Husinec, rodiště Jana Husa. V roce 1875 píše Krásnohorská báseň *Ve sténajícím lese*, která však vychází až v sbírce z roku 1885 *Vlny v proudu: Řada básní*. V roce 1873 je vydán výbor básní Matěje Havelky *Básně*. V tomto výboru je pro tuto práci důležitý pouze jeden oddíl, a to ten, který se jmenuje *Lupeny boubínské*. V roce 1874 píše Jaroslav Vrchlický báseň *Duch samoty*, jež je součástí sbírky *Symfonie*. Není jisté, zdali Vrchlický v básni popisuje šumavskou přírodu, ale na základě připojené poznámky lze soudit, že báseň byla napsána na Šumavě.

Vedle beletristických pokusů roste i počet odborně zaměřených děl. V roce 1876 vychází spis *Památné hrady a tvrze na Šumavě*, který obsahuje topograficko-historické články z různých míst po celé Šumavě a Pošumaví. V tomtéž roce vyjde i kniha od Bedřicha Pešky *Šestero pověstí šumavských*. Dále jsou zde ještě dvě díla z roků 1878 a 1879. Rok 1878 představil dílo *Šumava a průvodce po Šumavě* od Tomáše Cimrhanzla. K tomuto dílu napsal předmluvu již několikrát zmiňovaný Jan Krejčí. Všechno to jsou díla, jež Šumavu určitým způsobem popisují a mapují a mohou sloužit i jako cestovní příručky a rádcí pro případné turisty (pro Šumavu je tento typ literatury novinkou, na rozdíl od Krkonoš, pro něž se první průvodci a cestopisy datují v německých verzích již na konci 18. století a první český cestopis vzniká roku 1824⁹).

Literární produkce o Šumavě je v tomto období oproti předešlým desetiletím velmi pestrá a bohatá – od fejetonů přes první beletristické texty až po básně od významných autorů. To pouze potvrzuje stoupající zájem spisovatelů o Šumavu, jak o její zakomponování do děl, tak o její zmapování.

2.5 1880–90

Osmdesátá léta jsou na literaturu týkající se Šumavy ještě bohatší. Většina děl se však opět zaměřuje na popis a zmapování Šumavy. Časopisecky vyšla pouze tři díla, první je cestopisná črta z roku 1880 *Na Šumavu: List pro povzbuzení* od Serváce Hellera. Heller nabádá Čechy k navštívení Šumavy, nezapomíná také zmínit kůrovcovou kalamitu, kterou již popsal ve svém článku z roku 1874.¹⁰ Druhý z textů je cestopis Prokeše Ignáce *Z výletu na Šumavu*. Tento

---

⁹ O těchto dílech viz Faktorová 2012.

¹⁰ Zajímavé je, že v článku z roku 1874 ještě nazývá kůrovce „korovcem“. V tomto článku ho však již nazývá kůrovcem.

cestopis, jenž vyšel v Besedě učitelské roku 1886, líčí prázdninové putování po šumavské přírodě, které směřuje kam jinam než k Černému jezeru.

Veliké množství přírodovědeckých studií se objeví v knižní podobě. V rocích 1881 a 1883 vychází Janu Nepomukovi geologické pojednání o pošumavské přírodě *Druhá a Třetí zpráva o fauně diluviální u Sudslavic pod Vimperkem v Šumavě*. Rok 1882¹¹ přináší velkolepé dílo *Čechy: společnou prací spisovatelů a umělců českých. D. I, Šumava*, první díl rozsáhlého historického místopisu. Finální verzi dal podobu František Adolf Šubert. Kolektiv autorů, ve kterém nechybí taková jména jako Jaroslav Vrchlický, Eliška Krásnohorská a Adolf Heyduk, společnými silami popisuje celou Šumavu. Toto dílo lze považovat za vrchol všech snah o popis Šumavy. Kniha je doprovázena i černobílými ilustracemi. V témž roce je vydáno i přírodopisné dílo *Popis vycházky České jednoty lesnické dne 7. srpna 1882 v Šumavských hvozdech knížecí Hohenzollernské lesní správy eisensteinské* od Julia Komárka. Rok 1883 přináší historický místopis *Řivnáčův Průvodce po Šumavě: zevrubný popis celé Šumavy, její svahů, blízkých důležitých měst a krajin a pohoří Novohradského*. Toto dílo, které prohlédnul a doplnil nám již známý Jan Krejčí, se zabývá celou Šumavou – obyvatelstvem, přírodou, a dokonce navrhuje čtenářům různá místa, jež by stála za navštívení. V roce 1884 se k popisným tendencím Šumavy připojuje i Šumavská jednota pohorská se svým dílem *Průvodčí do hvozdů královského*.

I šumavská poezie předklostermannovského období dosáhla v tomto období svého vrcholu. Již v roce 1880 vyjde budějovickému rodákovi Otakaru Mokrému sbírka *Jihočeské melodie*, ve které se nezapomíná zmínit o Prachaticích nebo o přímo o Šumavě. Rok nato vychází sbírka *Světlou stopou: Básně* od Josefa Václava Sládka, v níž obsažená báseň *Jan Lamač* zobrazuje Šumavu. Text vypráví smutný příběh o dvou bratrech, kterým zemřel otec. Snad nejvýraznější z šumavských básníků je Adolf Heyduk, jenž zmiňuje Šumavu hned ve třech sbírkách *Dřevorubec: Kresba ze Šumavy* (1882), *Hořec a Srdečník: Básně* (1884) a *Pod Vítkovým kamenem: Kresba ze Šumavy* (1885). V roce 1903 se na knižních pultech objevuje sbírka od Adolfa Heyduka s názvem *Cestou: 1878 – 1888*. Toto dílo obsahuje báseň *Šumavě*, která pouze potvrzuje Heydukovu fascinaci Šumavou a jeho dominanci mezi šumavskými básníky. Báseň *V Šumavě. V Šumavě zřel jsem bystřinu vonnou* není součástí žádné sbírky, tato báseň vyšla Otakaru Ouředníčkovi v roce 1883 v časopise *Jarý věk*. Rok 1885 přinesl sbírku *Nové básně*, kterou napsal Emanuel Miřiovský. Součástí sbírky je i báseň *Šumavě*, která podtrhává veliký zájem o fenomén Šumavy před literárním vystoupením Karla Klostermanna

---

¹¹ V témže roce vychází i souhrnná mapa Šumavy od Josefa Kohouta. Mapa je jasným důkazem snahy o celkové zdokumentování a zmapování Šumavy.

v češtině.¹² Elišce Krásnohorské v roce 1887 v edici *Poetické besedy* vychází sbírka *Šumavský Robinzon*.

---

¹² Klostermann německy psané šumavské črty a cykly fejetonů od první poloviny 80. let uveřejňoval např. v časopise *Politik* (knižně vyšlo jako cyklus črt *Heiteres und Trauriges aus dem Böhmerwalde*, 1885–1886, *Veselé i smutné obrázky ze Šumavy*, poté *Böhmerwaldskizzen*, *Skicy ze Šumavy*, 1890). První české texty začaly Klostermannovi vycházet na začátku devadesátých let (v roce 1891 mu vyšla povídka *Rychtářův syn* a o rok déle v *Osvětě* dílo *Ze světa lesních samot*).

3 Reprezentativní obraz prostoru: *Ottovy Čechy*, první díl Šumava (1882)

V poslední čtvrtině devatenáctého století dosáhl na našem území zájem o vlastivědnou, naučnou a národopisnou literaturu svého vrcholu. Jeho dokladem je monumentální soubor *Čechy: společnou prací spisovatelů a umělců českých* (1882–1908¹³), případně práce historika Augusta Sedláčka *Hrady, zámky a tvrze království Českého*¹⁴ (1882–1927). Tato rozsáhlá díla si nijak nekonkurují, naopak doplňují se. Obdivuhodné je, že sám Sedláček dokázal dát dohromady patnáct svazků.

Podobné projekty nalezneme i v rámci Rakouska-Uherska. Císař František Josef I. byl dílům s touto tematikou velice nakloněn a nebál se finančně ohodnotit každý lepší pokus o vyličení krás podunajské monarchie. Mezi těmito díly lze najít i rozsáhlou edici *Die österreichisch-ungarische Monarchie in Wort und Bild*, jež byla dokonce iniciovaná korunním princem Rudolfem. Dílo „Rakousko-uherská monarchie slovem i obrazem“, jak se dílům dnes běžně říká, vycházelo mezi lety 1886 a 1902. Celkem vyšlo 26 svazků. Toto rozsáhlé dílo bylo hlavní inspirací k vydání *Ottových Čech*.

Celý český projekt by pravděpodobně nedosáhl zdárného konce, kdyby se do něj nezapojil nakladatel Jan Otta, proslulý svou pílí a pracovitostí. Celkovou koordinací díla byl pověřen Adolf Šubert, jenž byl později vystřídán Františkem A. Borovským. Borovský byl poté nahrazen Aloisem Jiráskem. Šubert však hned na začátku narazil na veliký problém, intelektuálové a vědci z českého prostředí, ať sebesečtější, neuměli napsat poutavý popis. Šubert tuto překážku vyřešil zcela mistrně, k prvnímu dílu sezval významné české spisovatele: „Pozoruhodná jsou i jména autorů prvního dílu Čech. O Šumavě v něm psaly nejuznávanější osobnosti naší literatury: J. Vrchlický, E. Krásnohorská, A. Heyduk, O. Mokrý. Už to naznačuje, jaký byl záměr organizátorů tohoto podniku. Chtěli vytvořit dílo sice praktické – kulturní místopis země, ale zároveň dílo naplňující svrchovaně funkci estetickou a reprezentativní. To se nutně odrazilo ve všech jeho složkách: ve výběru faktů, v jejich „očisťování“, v jazyce díla“ (MRÁZ 1995: 123).¹⁵ Tyto autory doplnily další jména: Josef J. Toužimský, František A. Borovský, František A. Šubert, Justin V. Prášek. Přestože autoři

---

¹³ Souborný katalog caslin.cz uvádí dvě varianty, kdy dílo vycházelo: 1882–1890 a 1882–1908. Kolem roku 1890 došlo pravděpodobně k reedici díla a současně vydávání dalších, nových svazků, (vzhledem k tomu, že se opakují jednotlivé díly a přibývají nové), to svědčí o úspěchu díla.

¹⁴ Obdivuhodné je, že sám Sedláček dokázal dát dohromady patnáct svazků.

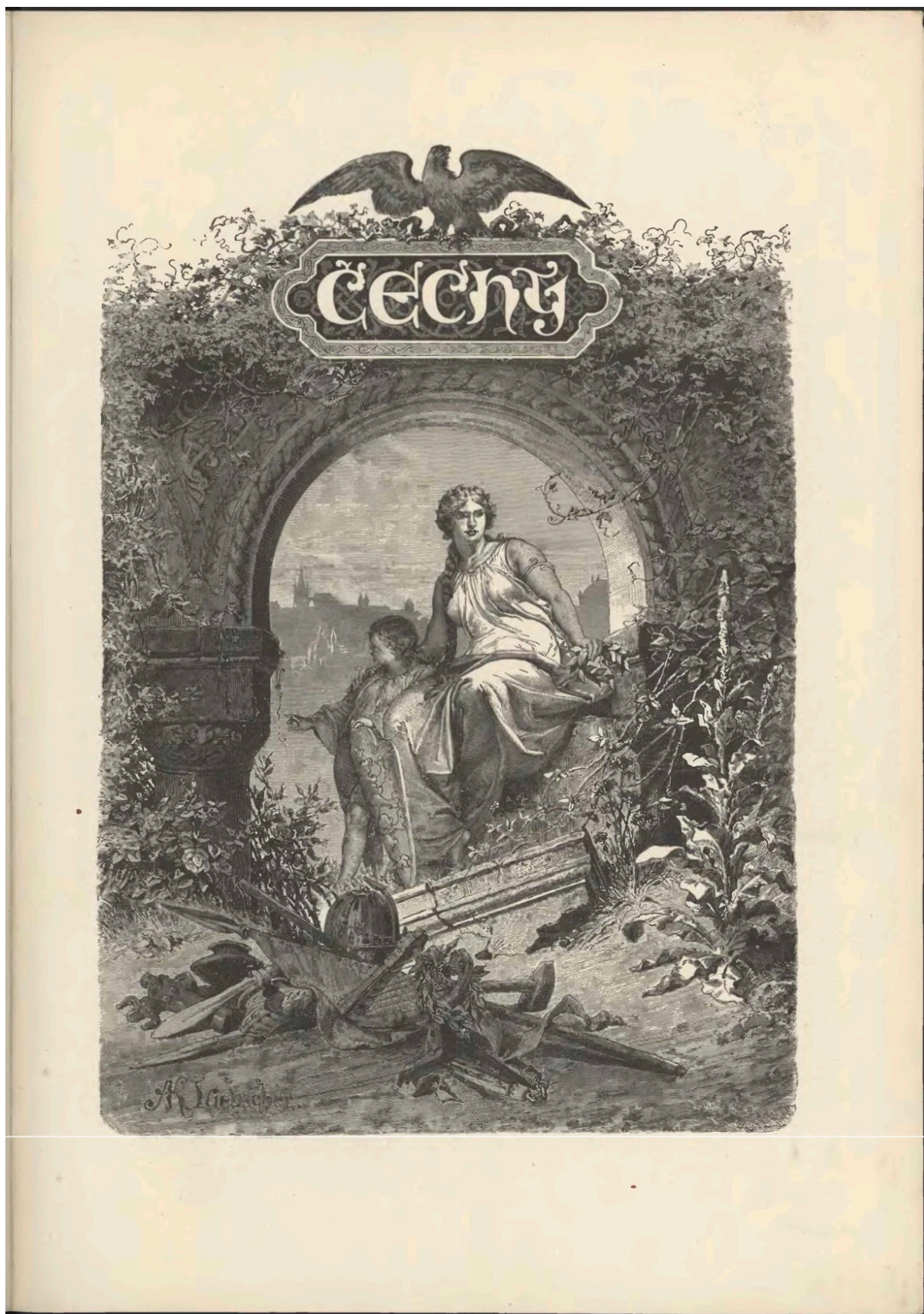
¹⁵ Očisťováním se pravděpodobně myslí to, že autoři nedbali tolik na stinné stránky šumavských krajů, které však také při svých cestách zmínili. Hlavní bylo Šumavu představit jako ideální a krásné místo.

nebyli ani generačně ani žánrově monotónní, nakonec dokázali napsat dílo, které jednotně popisovalo přírodu, města, vesnice, hvozdy, hrady, zvyky a obyčeje na českém území. Šubertovo řešení problému skrze oslovení významných českých spisovatelů se ukázalo jako velice dobrá volba. Všichni autoři dokázali spojit popis faktografických jevů s líčením života daného území. Zajímavé je, že autoři zachytili krajinu pouze na základě vlastního pozorování a průzkumu.

Všechny svazky jsou bohatě ilustrované. Jan Otto požádal o pomoc významné české malíře, kteří se spoluprací rádi souhlasili. Nejvíce ilustrací dodali bratři Karel a Adolf Leibscherovi, významně přispěli malíři jako Mikoláš Aleš, Antonín Chittusi, Ota Bubeníček, Václav Jansa a mnoho dalších.

Tento monumentální projekt vycházel zpočátku v sešitech, později dílo dostalo podobu rozměrných luxusních svazků v červené bohatě zdobené lipské vazbě. Pod názvem *Čechy: společnou prací spisovatelů a umělců českých* vyšlo celkem čtrnáct svazků: I. *Šumava*, II. *Vltava*, III. *Praha 1. část*, III. *Praha 2. část*, IV. *Polabí*, V. *Hory Orlické. Stěny*, VI. *V Jihovýchodních Čechách* VII. *Středohoří*, VIII. *Táborsko*, IX. *Západní Čechy*, X. *Krušné Hory a Poohří*, XI. *Rakovnicko, Slansko a Středočeské meziříčí*, XII. *Severní Čechy. Pojizeří*, XIII. *Východní Čechy*, XIV. *Severní Čechy. Krkonoše*. Jedná se o díla ryze reprezentativní, důkazem je rozsah děl a jejich výpravná podoba.

Čechy: společnou prací spisovatelů a umělců českých. D. 1, Šumava zásadně etablovalo jistý úhel pohledu na Šumavu, je dokladem, z nějž lze vyrozumět, jak byla Šumava na počátku 80. let 19. stol. vnímána. V mnohém přitom předznamenává optiku Karla Klostermanna, který je pro nás klíčovým autorem utvářejícím naši představu o staré Šumavě druhé poloviny 19. století a počátku 20. století. Fakt, že čtrnáctisvazkový projekt začíná právě Šumavou, je „odrazem nejvyššího národního sebevědomí, vyznačujícího se cílem trvale zakotvit tento kraj v mysli i srdcích adresátů“ (TOMÁŠEK 2010: 123). Je také možné, že sepsání díla dala sociální otázka, která se na Šumavě koncem 19. století objevila: „Tradiční výroba ustupovala tovární, ruční práci nahrazoval stroj. Vztahy mezi lidmi se uvolňovaly, mizela tradiční pospolitost“ (MRÁZ 1995: 125). I tento fakt by se mohl pokládat za iniciátora napsání monumentálního díla, které popisuje celou Šumavu.

(Ottovy Čechy – Šumava, frontispis K. Liebschera, 1882)

3.1 Příspěvky šumavského svazku: autoři, žánry, témata

Významné množství příspěvků věnovaných Šumavě má v *Ottových Čechách* **Jaroslav Vrchlický**. V publikaci nalezneme celkem čtyři příspěvky. Prvním z nich je úvodní báseň k celému dílu, skrze kterou autor obecně popisuje Šumavu jako místo, které je protkáno přírodními krásami a dlouhou historií. Ve druhém příspěvku, cestopisu *Královský Hvozd*, se též autor dostává do okolí německého města Eisenstein / Železná ruda. Vrchlický popisuje strukturu města a jeho obyvatel. Dále se vypravuje do okolí města a líčí tamější přírodu. Po zhlédnutí Eisensteina a jeho okolí se vydává na „další pouť k severozápadu“ (ŠUBERT 1882: 17). Své zastávky autor činí u vrcholu Špičák, ze kterého je pozoruhodný výhled na Čertovo jezero, ke kterému se Vrchlický následně vydává. Čtenáři je poskytnut detailní popis jezera, ve kterém nechybí ani velikost jeho stěny, popis barvy vody nebo nejvyšší hloubka. Součástí popisu krajiny je i autorovo bloudění na zpáteční cestě. Poté se autor zastavuje a zdolává vrcholy Pancíř a Můstek a též hřeben Stěny Jezerní, od které dojde až k Černému jezeru, se kterým nás samozřejmě seznamuje a poskytuje jeho popis též jako u Čertova jezera. Vrchlický se dále dostává až k Bílé strži. Celá výprava je zakončena zdoláním a popisem „posledního velikána Královského hvozdu“ (tamtéž: 32), Jezerní hory. Vrchlického líčení mnohdy nabývá charakteru turistického průvodce, autor zmiňuje různé stezky a občas poučuje čtenáře, kudy je nejlepší jít, aby dosáhl svého cestovatelského cíle. Na konci článku nás ještě autor seznamuje s mentalitou tamějšího obyvatelstva, které detailně popisuje.

Ve třetím příspěvku, *Průsmyk kdyňský. Domažlice*, popisuje pohraničí Šumavy. Zastavuje se u vrcholů Hora Jezerní a Čerchov. „První končí vlastní Šumavu, druhým začíná Český les“ (tamtéž: 37). Právě mezi těmito vrcholy se nachází Průsmyk kdyňský. Autor čtenáři podává popis místa, do kterého zahrnuje výčet měst, jež se v průsmyku nacházejí. Čtenář je také seznám s obyvatelstvem a jeho historií, není opomenut ani kroj místních a jejich zvyky a obyčeje, poté se Vrchlický zaměřuje, jak nadpis napovídá, na město Domažlice. Podává nám popis jeho historie, tehdejší stav místa a jeho vzhled. Z města se také přesune do nejbližšího okolí, které je však „dosti jednotvárné, bezestinné“ (tamtéž: 40). Na závěr autor navštívuje zříceniny Ryžmberk a Herštejn a posléze nás s nimi seznamuje. Posledním a zároveň čtvrtým Vrchlického textem je *Od Eisensteina k Pláním*, který přímo navazuje na předešlý příspěvek *Královský Hvozd*. Autor se dostává na Pláně neboli Kvildu, „jak je zove český lid v podhůří šumavském“ (tamtéž: 81). Dále se dostává i na taková místa, jako jsou vrcholy Fallbaum (dnešní Polom) a Plesná, dále k Plešnému jezeru. O všech těchto místech autor čtenáře rozsáhle poučuje, podává mu faktografické, zeměpisné a historické informace.

Ačkoliv Vrchlický patřil k významným přispěvatelům svazku, nejproduktivnějším autorem byl **Josef Jakub Toužimský** se sedmi příspěvky, které tvoří celistvý cestopisný cyklus. Svůj první text *Na Otavě zlatonosné* začíná od města Eisenstein a pokračuje Královským Hvozdem, které však již popsal Jaroslav Vrchlický. Čtenáře to však nesmí zmást, Toužimský se zaměřuje na trochu jinou oblast, míří totiž k poříčí „Otavy zlatonosné“ (tamtéž: 103). Autor zde líčí svou cestu podél řeky Křemelné, která je si touto hornatou krajinou „razí cestu k Otavě“ (tamtéž. 104). Jak Toužimský říká, krajina má ráz novověkosti, sklárny, mlýny a hutě to pouze dosvědčují. Dále zmiňuje historii pošumavské oblasti, kde převládalo pohanství. Po vyčerpávající cestě se autor dostává na malou osadu Dobrou Vodu, kterou stručně popíše a pokračuje dál hornatou krajinou do Hartmanic, které samozřejmě také popíše a podá vyčerpávající popis historie daného místa. Když Toužimský konečně narazí na řeku Otavu, pokračuje podél ní a sleduje „tok i kraje nad jejím tokem se rozkládající“ (tamtéž. 113). Toto pozoruhodné putování přináší čtenáři mnoho poznatků o samotné řece a jejím řečišti. V putování cestovatel zmiňuje pozoruhodná místa, jakými jsou Čeňkova pila, osady Rejštejn a Losenice nebo Kašperské hory, u kterých pojednává o jejich minulosti. Poté se dostáváme na hrad Kašperk, u kterého nám autor také podává historický popis. Líčení krajiny končí, když se blížíme k městu Sušice. Zajímavé je, že v tomto textu je do pozadí zatlačen popis obyvatel. Text se převážně zaměřuje na popis krajiny.

Ve svém druhém článku, který začíná tam, kde končí příspěvek předešlý, nás Toužimský seznamuje s městem Sušicí. Čtenář je v textu obeznámen s městem, památkami, a i s původem jména, které je odvozeno od rodu Sušiců. Dále nám Toužimský přibližuje městkou historií, místními pověstmi a nejvýznamnějším průmyslem dané oblasti, sirkařstvím. Je zajímavé, že i v tomto příspěvku není brán ohled na obyvatelstvo. Autorův třetí příspěvek *Nad Volšovkou a Ostružnou* začíná z města Sušice, kterou poutník v předchozím příspěvku podrobně popsal. Putování pokračuje popisem cesty k „zeleným stráním malebně nad sušické údolí se vypínajícího Svatoboru“ (tamtéž: 135). Okolí a samotný vrchol, z kterého je nádherný výhled na okolí, jsou pro autora vskutku poutavými jevy, vrchol Svatobor dokonce nazývá „Olympem Sušicka“ (tamtéž: 135). Vrchol však není tolik atraktivní pouze díky své poloze a výhledu. Čtenář se dozvídá, že pod Svatoborem bylo nalezeno dávné pohřebiště. Dále putování pokračuje z vrcholu směrem k Ostružné a čistému prameni Vodolence, o kterém nám cestovatel vykládá zajímavé pověsti a báje. Výprava poté pokračuje k „nejpamátnějšího nad Volšovkou místu, Petrovicům“, které autor stručně popisuje, a k Jiřičné (tamtéž: 137). Když dorazíme do vesničky Bezděkov, naskytuje se čtenáři jeden z mála popisů obyvatel, které Toužimský poskytne, srovnává totiž tamější Čechy a Němce: „Češi od Němců rozeznávají se

v těch končinách i vnějškem i duševní povahou, ač nechovají proti sobě nijaké zášti“ (tamtéž: 139). Dále autor pohovoří o tamější krajině, putuje přes místa, jakými jsou Hlavňovice, Velhartice, velhartický hrad, který vzápětí popisuje, Hory Matky Boží, Kašovice a hrad, Čejkovy, Tedražice a Hrádek. Autor se rozloučí s tím, že pokračuje dál směrem k Rabí.

Jak již konec předchozí kapitoly naznačuje, ve svém dalším putování se poutník vydává k hradu Rabí, který je „velkolepým obrazem“, jenž dominuje krajině (tamtéž: 146). Cestovatel je tímto hradem, „jenž nedovedl odolat pouze Žižkovi, který v místech pod ním stal se hrdinou úplně slepým“, vskutku zaujat (tamtéž: 146). Krom popisu samotného hradu, je čtenář seznámen i s nejlepšími místy k výhledu na Rabí. Dále nás autor seznamuje s historií hradu, ve které neopomíná znovu zmínit Jana Žižku a legendu, podle které měl tento vojevůdce při druhém obléhání města přijít o druhé oko a trvale oslepnout, i města pod ním ležícího. Poté nám autor detailně popisuje výhled a místa, která lze spatřit při výhledu ze hradní věže. Když se Toužimský rozloučí s „památníkem české síly, kolem něhož prolita krev a tlí kosti nejednoho z chrabrých předků našich...“, pokračuje výprava dále po proudu nedaleké Otavy k Práchni a k pověstmi opředené vsi Hejné, kde výprava také končí (tamtéž: 155).

Ve svém pátém příspěvku *Pod Prachni* se poutník dostává k pohoří Pracheň (dnešní Prácheň u Horažďovic), kde nachází trosku hradu, jež dala jméno celému okolí. Poté se autor dostává přímo do města Horažďovic, o kterých podává vyčerpávající popis, jenž začíná samozřejmě historií daného místa, dále nám popíše místní chrámy, hlavní způsob obživy obyvatelstva a místní průmysl, kterému dominuje dřevařství. Když je čtenář obeznámen s Horažďovicemi, ze kterých je opět vynechán popis tamějších obyvatel, zaměřuje svou pozornost „ku Prachni, jež s lesnatým pokrovem svým vystupuje před námi nad luhy a sady na pravém břehu otavském a na kterémž tkví tolikeré upomínky od nejstarších dob českých dějin“ (tamtéž: 186). Cestovatel vystupuje na nejvyšší vrchol a seznamuje nás s pověstmi, jimiž je místo opředeno.

V dalším příspěvku *Od Horažďovic k Strakonícům* putování pokračuje podél řeky Otavy a je ukončeno ve Strakonících. Pouť vede skrze Hoštice, ve kterých se cestovatel pozastavuje u Chrámu sv. Martina a mlýnu p. Fürsta. Dále se přesouvá severně nad Horažďovice do vsi Velkého Boru. Zde opět zmiňuje Jana Žižku, který dal vypálit tamější hrad. Z Velkého Boru Toužimský dochází na Horu Katovickou, která jako by „oddělovala obě města (Strakonice a Horažďovice) a obě krajiny od sebe“ (tamtéž: 192). Překvapivě se po Hoře Katovické vydáváme do městečka Katovice, které jsou popsány. Z Katovic se následně přesouváme do krajiny, kde kdysi stával hrad Střela, jehož tehdejší stav a historie jsou popsány. Jak autor sám zmiňuje, hrad je spojován s mnohými pověstmi a dokonce „pověsti takové použil

i velký náš pěvec Čelakovský, jehož kolébka stála v blízkých Strakonících, k básni své, dle národního podání, o sličné Ludmile, nejmladší dceři rytíře Žicha, kterou moci zasnoubil otec její divokému cizímu rytíři“ (tamtéž: 194). Líčení cesty končí příchodem do města Strakonice, jež je tématem Toužimského posledního příspěvku. V textu zcela chybí popis obyvatel.

V textu *Strakonice*, sedmém autorově příspěvku, nás Toužimský seznamuje s názvem města a jeho významem, s historií města, jež je spojována s rodem Bavorů, a samozřejmě se strukturou města. Nezapomíná zmínit strakonické zvláštnosti, kterým vévodí „dudy s dudákem Švandou“ a strakonické fezy (tamtéž: 203). „Kdo by neznal pověst o veselém Švandovi, na nějž a jehož nástroj Strakonice mohou býti hrdy!“ (tamtéž: 203). Z průmyslu města autor vyzdvihuje právě strakonické fezy, s jejichž výrobou a historií je čtenář seznámen. Na závěr jsme seznámeni s okolní přírodou.

Cestopisný a místopisný charakter mají i příspěvky **Elišky Krásnohorské**. V celkem pěti příspěvcích autorka představuje různá místa Šumavy. První příspěvek s názvem *Šumava* nás uvádí do tamějšího přírodního světa. Krásnohorská vymezuje Šumavu a Pošumaví v rámci Čech a seznamuje čtenáře s místy, jež se Šumavou sousedí. Dále jsme obeznámeni s životem, jež se na těchto místech vede: „Život jeho (horala) jest prostý, práce tuhá, chudoba ve svém odhodlaném klidu dojemná“ (tamtéž: 13). Krásnohorská se neomezuje pouze na popis hezkých míst, které by jistě čtenáře na Šumavu přivábily, naopak, zmiňuje i stinné stránky.

Na Pláních, druhém příspěvku od Krásnohorské, je čtenář uveden do okolí hory Poledník, „největší české hory této krajiny“ (tamtéž: 88). Když je popsán tento osamělý šumavský kout, přesuneme se na podobně opuštěné Pláně, které jsou popsány jako evropský unikát, jenž nemá obdoby. Dále se pomalu přesouváme přes máderské lesy do městečka Mádr a následně prostupujeme divokou přírodou do městysu Kvildy. Poté, co Krásnohorská popíše krajinu a lid, dochází přes vesnice Zdíkov a Zdíkovec do „významné statné vesnice Stachov“ (dnešní Stachy), s níž je čtenář seznámen (tamtéž: 98). Na závěr textu se cestovatelka přemísťuje až ke Kunžvartu, v jehož okolí své líčení také ukončí. V příspěvku je čtenář seznámen i s místním obyvatelstvem.

Ve svém dalším příspěvku *K Boubínu* Krásnohorská popisuje krajinou podél jednoho z největších šumavských lákadel. Stejně jako popisuje malebnou přírodou v tomto kraji, podává čtenáři i zprávu o tamějších vesnicích: „Nejpoetičtější jest vesnička Pumperle se svým hezounkým, šindelem pobitým kostelíkem, na jehož vížce lesní holoubkové vrkají“ (tamtéž: 158). Zdá se, že pro Krásnohorskou je celá tato krajina jako vytržená z pohádky. Ve své cestě se dostává až do Lenory a podává vyčerpávající popis o tamějších poměrech. Poté popisuje cestu až „k myslivně ,u Kuby““ (tamtéž: 162).

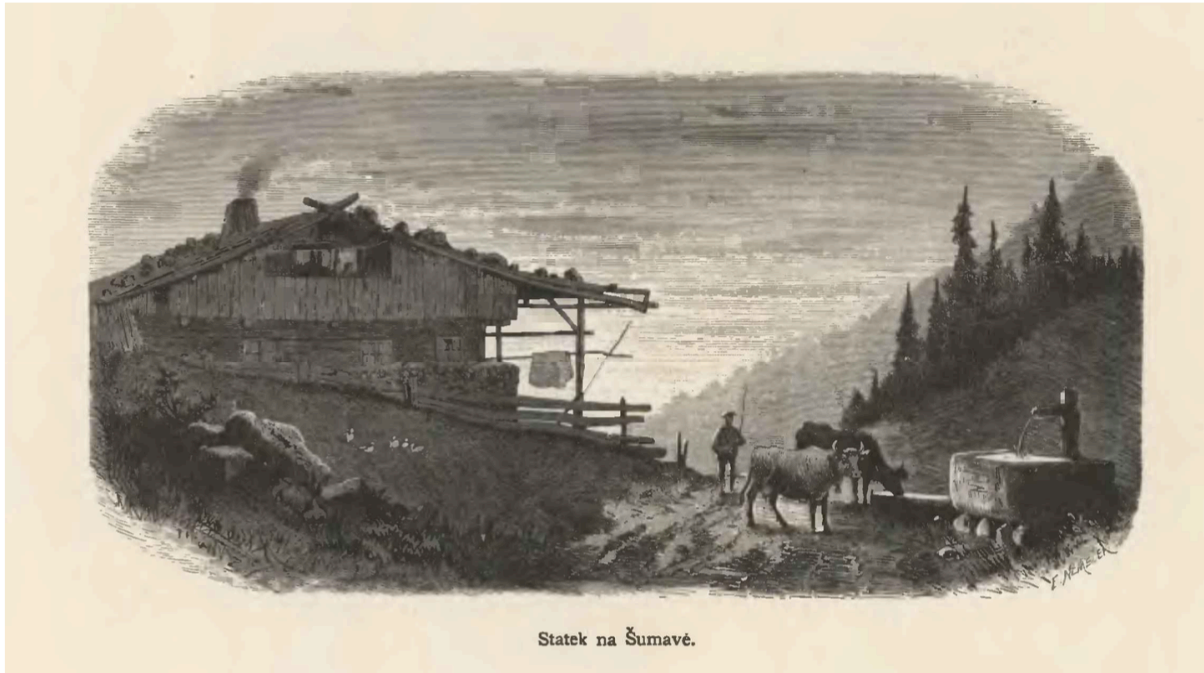

Příspěvkem *V okolí Boubína* autorka navazuje na svůj příspěvek předešlý. Nezaměřuje se už však tolik na přírodní poměry, ale spíše na vesnice a města, jež se v okolí Boubína nacházejí. První ze zastávek je město Vimperk (dnešní Vimperk). Putování dále pokračuje podél řeky Volyňky přes vesnici Čkyni do Volyně, se kterou Krásnohorská čtenáře seznamuje. Volyni se však nedostává takové pozornosti jako Vimperku a vzápětí se dostáváme k poslední zastávce této výpravy, zámku Dobrš.

To, že publikace byla společnou prací všech těchto autorů, dosvědčuje fakt, že Eliška Krásnohorská napsala jeden příspěvek společně s **Františkem Adolfem Borovským**. Text *Při dolní Blanici* začíná od hradu Helfenburk, s kterým je čtenář seznámen, dopodrobna je zde popsána historie daného hradu. Dále nás dvojice seznamuje s městem Bavorov, zámkem a vsí Dub, městysem Vlachovo Březí a na závěr s rodištěm Mistra Jana Husa, slavným Husincem u Prachatic. V textu se bohužel nedozvídáme, jestli Krásnohorská putovala společně s Borovským po těchto místech, nebo si spisovatelé rozdělili úlohy a následně dali popis dohromady.

Kromě společného příspěvku, jenž napsal Borovský dohromady s Eliškou Krásnohorskou, přispěl též autor do publikace ještě dvěma příspěvky, *Hory Zelnavské a Blanský Les*. První příspěvek začíná autor vypravováním z dětských let. Z Prachatic se dostáváme do nedalekých Volar a dále k Horám Zelnavským a na Liščí Louku. Po Volarech se přesouváme k hradu Husy, Zelnavu (dnešní Želnavu) a poté opět do okolí Liščí Louky. Borovský jako jediný z autorů propojil své dětské dojmy z šumavské krajiny s dojmy, jež pociťoval při návštěvě stejných míst o patnáct let později.

Ve druhém příspěvku se autor dostává poměrně daleko od šumavské přírody, a to do okolí Krumlova. První větší zastávku činíme u vesničky Kuglvaid a u zříceniny hradu Kuglvaidu (dnes Kuglvajt). Dále se zastavujeme v městečku Křemže a pokračujeme na Klet', kde nás poutník seznamuje s tím, jakou nejlepší cestou bychom se měli vydat. Na závěr autor zmiňuje městečko Chvalšiny a zámek Červený dvůr.

Statek na Šumavě.

(ilustrace z Ottových Čech – *Statek na Šumavě*. K. Liebscher, 1882)

Do svazku přispěl i neaktivnější soudobý básník Šumavy **Adolf Heyduk**. V celé knize má celkem dva příspěvky. V *pralese boubínském* je prozaický, umělecky však silně exponovaný text, jenž se zabývá známou šumavskou krajinou. Čtenář je obeznámen s tamější přírodou a s poměry, jež v pralese panují, dále nás autor seznamuje s odlišnostmi lesů a pralesů. Celý popis krajiny je protknut poutavými personifikacemi, což na čtenáře působí hlubokým dojmem, a také autorovými verši. Heyduk nás kromě přírodních poměrů dále seznamuje s boubínským zvířectvem.

Ve svém druhém příspěvku *Pohoří Plöckensteinské* se cestovatel přesouvá k pátému nejvyššímu vrcholu Šumavy, hoře Plechý. Líčení začíná popisem cesty pro ty, kteří chtějí spatřit „čarokrásnou krajinu Plöckensteinskou“ (tamtéž: 228). Heyduk při své cestě popisuje vesnice a místa, na která naráží, zajímavé je, že se nezaměřuje pouze na jednu cestu, ale zmiňuje i jiné cesty a jejich směr. Mimo jiná místa autor prochází přes vesnice České Trouby čili Koryto, Lenoru a dřevařskou vesnici Tuset. Když dorazí k Plešnému jezeru, zprostředkovává autor čtenáři pohled, který se naskýtá, a popisuje celou krajinu. Nechybí ani rozměry a nadmořská výška jezera. Nebyl by to Heyduk, aby své dojmy nedoplnil krátkou básní. Svou pouť pokračuje směrem k Plöckesteinskému vrchu a Trojmezí. Čtenář je následně seznámen s mýty a bájemi, které se o této krajině povídají. Na závěr popisuje tamější obyvatelstvo, jak lidé žijí, čím se živí a jací jsou.

Na svazku se podílel i básník **Otokar Mokrý**, tematizující ve své tvorbě s oblibou různá místa jižních Čech. Čtenáři zde nabídl pouze jeden příspěvek o významném městě, které leželo

na kdysi tak důležité Zlaté stezce, městu Prachatice. Čtenář je seznámen se strukturou města a významnými městskými budovami, dále text pokračuje popsáním historie tohoto místa, ve který nesmí chybět, v knize tolikrát zmiňovaný, Jan Žižka, který si Prachatice podmanil. Dále nás Mokrý seznamuje s blízkým okolím města. Zajímavé je, že v popisu chybí zmínka o tamějších obyvatelích, které autor nebral v potaz.

Výčet autorů uzavírají **Justin Václav Prášek** a **František Adolf Šubert**. Prášek zařadil do knihy příspěvek *Klatovy. Střední Úhlava* je text, který čtenáře obeznamuje nejprve s městem Klatovy, jež jsou detailně popsány. Od vyčerpávajícího vylíčení historie, přes strukturu města a popisu tamějšího obyvatelstva se dostáváme až k místnímu květinářství, jež by se podle autora neztratilo ani ve veliké světové konkurenci. Zajímavé je, že v tamějších jezuitských školách se vzdělávali tak významné postavy, kterými jsou Josef Dobrovský nebo Václav Stach. Když se rozloučíme s Klatovy, přesouváme se postupně přes různá údolí, lesy, řeky, osady, tvrze a statky, až se dostaneme k otínskému zámku, který leží nedaleko Předslavi a z kterého je krásný výhled na Klatovy. V celém textu je líčena klatovská historie a příroda, na obyvatelstvo se zaměřuje pouze okrajově při popisu města Klatovy. Františku Adolfovi Šubertovi náleží dva krátké příspěvky, *Úvodní proslov* a *Doslov*. Těmito příspěvky uvádí a uzavírá celou knihu.

Pro přehlednost rekapitulujeme obsah svazku s určením jeho autorů a druhu příspěvků v následující tabulce:

AUTOR	PŘÍSPĚVĚK	ŽÁNŘ	ZAMĚŘENÍ PŘÍSPĚVKU
Borovský, František Adolf	Hory Zelnavé	Cestopis	Popis tamější přírody a měst
Heyduk, Adolf	V pralese Boubínském	Místopis	Popis tamější přírody
	Pohoří Plöckensteinské	Cestopis	Popis tamější přírody a obyvatel
Krásnohorská, Eliška	Šumava	Místopis	Obecný popis Šumavy
	Na Pláních	Cestopis	Popis tamější přírody a obyvatel
	K Boubínu	Cestopis	

			Popis tamější přírody a životních poměrů
	V okolí Boubína	Cestopis	Popis tamější přírody, měst a obyvatel
Krásnohorská, Eliška a Borovský, František Adolf	Při dolní Blanici	Cestopis	Popis tamější přírody, měst a obyvatel
Morký, Otokar	Prachatice	Místopis	Popis města, jeho okolí a historie
Prášek, Justin Václav	Klatovy. Střední Úhlava	Místopis	Popis tamější přírody a obyvatel
Šubert, František Adolf	Úvodní proslov	Prozaický text	Nabádání čtenáře k přečtení díla
	Doslov	Prozaický text	Rozloučení se s čtenářem
Toužimský, Josef Jakub	Na Otavě zlatonosné	Cestopis	Popis tamější přírody
	Sušice	Místopis	Popis města, jeho okolí a historie
	Nad Volšovkou a Ostružnou	Cestopis	Popis tamější přírody
	Rabí	Cestopis	Popis hradu a tamější přírody
	Pod Prachní	Místopis	Popis Horažďovic a okolí
	Od Horažďovic k Strakonícím	Cestopis	Popis přírody mezi městy
	Strakonice	Místopis	Popis města, jeho okolí a historie
Vrchlický, Jaroslav	Čechy. Báseň	Óda	Uvedení Šumavy jako krásného a malebného místa

	Královský hvozd	Cestopis	Popis tamější přírody a obyvatel
	Průsmyk kdyňský. Domažlicko	Cestopis	Popis tamější přírody a obyvatel
	Od Eisensteina k Pláním	Cestopis	Popis tamější přírody a obyvatel

Jak z tabulky vyplývá, v celém díle převažují cestopisné příspěvky, které patrně více vyhovovaly záměru nakladatele, jenž se snažil dílo vybudovat na podobných principech jako publikaci *Rakousko slovem i obrazem*. Cestopisné a místopisné texty nemají jen popisnou povahu, často u nich dochází ke vnořování estetických postupů. Znatelně k tomu dochází např. u Jaroslava Vrchlického, prvního z autorů dané monografie, který používá poutavé metafory a personifikace. Velmi důležité je rovněž vzít v potaz fakt, že šumavský prostor je okrajovým místem naší vlasti, o který byl v tehdejší době enormní zájem. Záměrem díla je tudíž probádat tento český prostor, poznat ho a do jisté míry ho i Čechům přivlastnit skrze poutavé výpravy, na které se autoři díla vydávají. Celý obraz této krajiny je čtenářům podáván z ryze z české perspektivy, ve které však není cítit nenávisť k Němcům, kteří v těchto koutech Čech velmi často žili, ačkoliv napětí mezi českým a německým obyvatelstvem bylo jistě časté.

3.2 Srovnání šumavských básní Elišky Krásnohorské, Jaroslava Vrchlického a Adolfa Heyduka

Uměleckou pozornost v šumavském svazku Ottových Čech strhávají především básně v podání Jaroslava Vrchlického a Adolfa Heyduka. Básně vznikly pravděpodobně samostatně, avšak později se obě objevily v dalších dílech, jež autoři uveřejnili až po vydání monografie. Vrchlického úvodní báseň se objevila v díle *Zlomky epopojí* (1886) a Heydukova ve sbírce *Hořec a Srdečník* (1884). Z toho se dá usuzovat, že básně vznikly nejdříve jako samostatné texty pro monografii a následně byly začleněny do dalších děl autorů. Předložené příspěvky přitom nejsou ojedinělým básnickým zpracováním prostoru Šumavy, v této době již existovala básnická sbírka Elišky Krásnohorské, jež byla vydána roku 1874, tj. osm let před vydáním monografie. Pokusíme se určit, jaké paralely, ať již v postupech, případně v koncepci prostoru, se v jejich básních nabízejí, případně jak se od sebe liší.

3.2.1 Eliška Krásnohorská: *Ze Šumavy* (1874)

Sbírka *Ze Šumavy* (1874) Elišky Krásnohorské přináší mnoho poutavých básní, které se soustředí především na jistý příběh nebo osudy jednotlivců. Mnohdy ale básně seznamují čtenáře i se šumavskou krajinou a jejími specifiky, či problémy, např. v básni *Na mýti* vystupuje personifikovaný strom uvědomující čtenáře o masovém kácení šumavských lesů. Mezi texty nechybí ani zmínka o drsných společenských poměrech, které v některých šumavských koutech jistě panovaly, viz báseň *Pytlák*.

Sbírka *Ze Šumavy* „je sestavena z překvapivě omezeného repertoáru tematických prvků, které bychom mohli pokládat za specifické šumavské reálie, ba dokonce i z malého počtu skutečně přírodních motiv. Ty jsou však velmi homonymní a básnířka je neustále přeskupuje, takže dokáže z téhož staviva vytvořit několik druhů prostoru“ (MRÁZ 1995: 123). Tyto druhy prostorů jsou podle Mráze tři: prostor tvrze, prostor idylický a prostor chrámu. V básni *Chodská* lze nalézt první z daných prostorů, díky kterému „je příznačná ostře vyznačená hranice, oddělující nepřátelské, navzájem se vylučující světy. Motivy, které sem vstoupí, jsou řazeny do binárních protikladů a mají výrazně emblémový ráz. Proti ‘*vraným mrakům*’ vystupuje slunce, proti západu východ, proti Němcům Domažlici“ (tamtéž: 123). Dalo by se říci Krásnohorská skrze tento prostor ochraňuje a odděluje Čechy od německé mocnosti: „K obraně domácího teritoria básnířka zmobilizovala ty nejodolnější mocnosti, které jí Šumava poskytla: mohutnost hor, tvrdost skal, neprostupnost lesů. A obranu vlasti ještě zesílila tím, že tyto vlastnosti personifikovala a přenesla je na Chody“ (tamtéž: 123). Druhým z prostorů, idylickým prostorem, vymezuje Šumavu v rámci Čech jako specifický prostor: „Nedovolí, aby na Šumavu vstoupila ani módní městská nuda, ani individualismus, ani příliš extenzivní život, který hltá vteřinu za vteřinou, a tak nenasytně maří čas vyměřený životu“ (tamtéž: 123). Toto pojetí místa je velice zajímavé, protože představuje Šumavu jako místo, které je v rámci Čech stále bráno jako unikát. Prostor chrámu, poslední z daných prostorů, se od předchozích liší. Pomocí tohoto konstruktů místa autorka představuje Šumavu jako „místo setkávání, sdružování, sbratření velké přírodní obce“ (tamtéž: 124). Propojením těchto prostorů dosáhla Krásnohorská svého cíle: „Vždyť toto místo nebylo výsledkem mimesis, bylo především vyjádřením národního mýtu, k němuž Šumava poskytla výrazové prostředky“ (tamtéž: 124).

V líčení krajiny Elišky Krásnohorské převážně absentuje fascinace, citový dojem, chybí ba i významnější projev nadšeného obdivu. Krásnohorské pohled na krajinu je střízlivý a nezaujatý. Sbírka začíná Chodskem, kterému v úvodu věnuje několik básní. Tyto texty však působí převážně melancholicky: „Nad horami chmurno, pod horami mlhivo, / co to naše slunce,

co huž není živo?“ (KRÁSNOHORSKÁ 1873: 1). Přírodní motivy zde přitom charakterizují situaci Chodů, odkazují k jejich pohnuté historii. Autorka v jedné poznámce k dílu uvádí, že její „texty mají za účel znázornit bodrého a rázného ducha Chodů“ (tamtéž: 69). Chodové tak získávají v jejím díle mnohem větší prostor než krajina a zároveň je jejich prostřednictvím charakterizován celý prostor. Zajímavé je, že při čtení díla *Čechy: Šumava* se čtenář s tímto typem obyvatel setká mnohokrát. Značný prostor na úkor krajiny a přírody věnuje Krásnohorská i místním sídlům. Autorka v básních zachycuje především města Prachatice a Husinec, jenž zmiňuje v souvislosti s Mistrem Janem Husem, a opět tak připomíná jako v případě Chodů minulost prostoru.

Pokud lze obrazu šumavské krajiny přisoudit nějaký rys, je to osamělost. Jejím symbolem se stávají zříceniny, které v sbírce mnohokrát zmiňuje a popisuje (např. v básních *Hrad Ryzmberský* a *Pod ssutinou Baireka*). Nejvýrazněji se obraz krajiny objevuje v básních *Černé jezero*, *Modré hory v dáli* a *Očarované údolí*, z něhož pochází následující úryvek:

„Jak čarovný obraz ráje
to údolí v ranním lesku,
ač neviditelno posud
je slunéčko nad nebeskou“ (tamtéž: 11).

V zásadě je šumavská krajina v těchto básních nahlížena jako přírodní idyla, mnohem podstatnější je, že daný obraz je zároveň svědkem minulých dějů, ozvukem (národní) historie. Báseň *Očarované údolí* pokračuje:

„Tam ssutina shůry shlíží
Jak vládla by ještě v kraji,
A neviditelně dávné
Ji báchorky oblétají.“ (tamtéž: 13)

V básni *Prales* lze dohledat prvky, které popisují boubínský prostor buď jako malebný a krásný, anebo pasáže, jež zachycují tuto krajinu jako temné a záhadné místo. Hlavním aspektem je však zrcadlení minulosti a dávných časů. V následující pasáži je zcela průhledně vidět Krásnohorské propojení poutavých personifikací s tématem dávných časů. Stromy, které se autorka nebojí dosadit na pozici Boha, celé věky shlížejí na mladší generace a pohrdají jimi kvůli jejich chování.

„Hle, jak po nás krajíce hledí
starci lesa velební a šedí,
jako staří naši bohové;
s nevolí jak od nás odvráćeni,
skrývají své bolné povržení,
že tak klesli mladší věkové!“ (tamtéž: 55).

S touto pasáží, jež se nachází přibližně v polovině básně, se pojí i samotný závěr básně a její poselství. Příroda se obrací na člověka a vyzývá ho, aby se choval jako ti staří lesní velikáni a vzal si z nich příklad: „čiň jen tolik jak ten les, můj synu, / rozviň jen svou výši nejkrasší!“ (tamtéž: 63). Závěr nám tedy k zrcadlení časů, jež celou báseň prostupuje, přidává ještě výzvu, abychom si z moudrých boubínských lesů vzali ponaučení a chovali se podle jejich vzoru.

3.2.2. Polemika s Krásnohorskou: Vrchlického *Čechy* a Heydukova *V Pralese Boubínském*

Odišný pohled na Šumavu nabízejí básně Jaroslava Vrchlického¹⁶ a Adolfa Heyduka¹⁷, které obsahuje monografie *Ottovy Čechy*. Vrchlického text v ní má zvláštní pozici: je básnickým prologem uvádějícím celý svazek. Báseň přináší především fascinaci šumavskou přírodou, která je vnímána jako poklidné místo. Básník si uvědomuje svou nicotnost oproti Šumavě, „paní budoucnosti“ (ŠUBERT 1882: 2). Šumavu oslovuje rovněž jako „matku“, jež nabízí mnoho krás a jemností: „Nuž odhaliž nám všechny luzné krásy“ (tamtéž: 2). Už samotné oslovení „matka“ asociuje klid a mír, dalo by se však také spojit s národnostním uvědoměním a vlastenectvím, které ve Vrchlického případě není tak očividné a silné jako u Krásnohorské, nicméně je v básni zřejmé. Šumava je místo, které brání Čechy: „... až v obzor modravý, kde ruku hora hoře / jak v tanec podává, – Tvá neproniklá stráž“ (tamtéž: 3). Malebnou, okouzlující a zároveň uklidňující krásu šumavské přírody významově zdůrazňuje řada básnických postupů a prostředků, např. personifikace, básnická přirovnání, epiteta aj. (jak dokládá následující ukázka):

---

¹⁶ Báseň v textu nenese žádný název, v obsahu celé knihy je však pojmenována *Čechy. Báseň*.

¹⁷ Báseň se objevuje ve sbírce *Hořec a Srdečník*, která vyšla v roce 1884, tj. o dva roky později než monografie *Čechy: Šumava*.

„Jak drahokamy třpytné rybníky Tvé planou
ve bujné zeleni bříz, olší, starých vrb,
přes Tvoje pláně žitné vánky tiché vanou,
Tvůj dech to blahostný,“ (tamtéž: 2).

Autor neopomíjí zmínit ani šumavské obyvatele, které popisuje jako spokojené lidi, kteří musí tvrdě pracovat, aby se dokázali uživit. Avšak práce, nezbytná věc pro jejich přežití, jim přináší radost. Jejich způsob života podtrhuje idylickou povahu místa:

„Tam zní klepání kos a tam svou brázdu táhne
dál trpělivý vůl, rád ve jhu šíjí nahne,
a v povel orače zní veselý smích děv,“ (tamtéž: 2).

V této básni je dále očividná spojitost mezi textem a subjektem. Autor se dokonce nebojí vyjádřit své pocity, které přicházejí s půlnocí a vhání mu slzy do očí: „...slyš, bije půlnoc juž! – Jak ticho a jak sladko, / až vniká pod brvy mně slza plamenná!“ (tamtéž: 2).

Nezůstává však pouze u vyzdvihování kladných stránek Šumavy. Nezapomíná zmínit, že šumavský prostor je ověnčen spoustou mýtů a bájí, které však nemusí být vůbec pravdivé. Šumavě to na dobré pověsti nepřidá, možná to je jedním z hlavních důvodů, proč je tento kraj v kontextu druhé poloviny 19. století stále vnímán jako místo převážně divoké a nebezpečné:

„Tvá města ať jsou skryta pod vrchů Tvých štítem,
na pláni veselé ať řekou věnčena,
směs oken vítá chodce vlídných třpytem,
sta bájí povídá jich ulic ozvěna, ...“ (tamtéž: 2).

I přes stinné stránky, s kterými je čtenář seznámen, působí celá báseň optimisticky, dala by se dokonce nazvat oslavou šumavské přírody.

Adolf Heyduk byl šumavskou přírodou natolik zasažen, že při každé ze svých výprav složil jednu či dvě krátké básně. Během jeho prvního putování nabízí čtenáři hned dvě takové básně. V první z nich, kterou autor vkládá hned na začátek textu při svém výstupu na Boubín, popisuje vrchol jako „černý skvost“, který v autorovi probouzí vnitřní nepokoje (tamtéž: 163).

Ve verších: „Nerušte věkův, kročeje moje, / zde zjevil se mi Bůh!“ odkazuje, podobně jako Vrchlický, na veliké stáří Šumavy a na určitou míru posvátnosti tohoto místa (tamtéž: 163).

Ve své druhé básni autor odkazuje na mohutnost, krásu a již jednou zmíněnou posvátnost pralesa:

„...v skrýši nejvábnější s mohutnými vzrosty
příroda kam v strachu zanesla své skvosty,
by je démon žití křídly neroznes“ (tamtéž: 167).

V dalších verších, kde autor opět odkazuje na krásu a panenskost Šumavy, se střetává koncept posvátna s konceptem hrůzy: „... kam se plachá mysl slétnout nedovází, / posvátná kam hrůza všechny vchody stráží“ (tamtéž: 168). Toto podivuhodné spojení uvádí čtenáře do nejistoty. Není zřejmé, zdali je Boubín místo s krásnou panenskou přírodou nebo divokou a nespoutanou přírodou. Dle následujících veršů se však musíme přiklonit druhé interpretaci:

„Tamo napříč stezky padlý velmož leh’,
na něm zrodivše jiní klesli v mech;
bojíš-li se smrti, nepřistupuj blíže,
v ňadru svém tě pohřbí ono lesní kníže,
jemuž blesk sjel v prsa, jich však nezažeh’!“ (tamtéž: 168).

Celý zbytek básně se nese v podobném ponurém duchu, avšak poslední verše naznačují, že všechny strašidelné věci, které o Šumavě uvádí, by mohly být pouhými pohádkami ke strašení dětí.

„Adolf Heyduk své šumavské básně později rozšířil a shrnul je ve sbírce *Hořec a Srdečník* (1884)“, která vychází dva roky po vydání díla *Čechy: Šumava*. (MRÁZ 1995: 124). Sbíрка poskytuje pohled na Šumavu, který byl Heydukem podán po vydání monografie. Autor se v celé sbírce zabývá Šumavou, v mnoha básních se obdivuje danému místu, kterým je fascinován. Na rozdíl od Krásnohorské se zde do popředí dostává subjekt a jeho ztotožnění s prostorem, podle Mráze „Heyduk nahrazuje anonymního, neosobního rétorického mluvčího živoucím básnickým subjektem“ (tamtéž: 124). Citovost vyplývá i z užívání slovních výrazů – deminutiv: „Šumava atomizovaná do drobných citových prožitků by mohla ztratit svou celistvost, mohla by splynout s představou kterýchkoliv jiných hor. Ale Heyduk je básník, který se mazlí se vším, co náleží Šumavě – tedy i s jejím jménem. Nazývá ji Šumavou, Šumavěnkou

Šumavičkou, celkem šestačtyřicetkrát užije tohoto toponyma“ (tamtéž: 125). Tato Mrázova slova pouze dokazují Heydukovu fascinaci tímto prostorem. Hned na začátku celého díla je báseň *Hory*, která, jako mnoho dalších básní tohoto díla, ukazuje Heydukovo šumavské zaujetí. Následující verše pouze dokazují, že autor vnímal šumavský prostor jako něco krásného a úchvatného:

„Oj hory, milé hory,
když na vás pohledám,
hned plno kypré vůně
ve zkvetlém srdci mám;“ (HEYDUK 1884: 10).

Podobné zaujetí tímto prostředím, čtenář nalezne i v mnoha dalších básních, jakými jsou např. básně *Šumavěnka*, *Bez starosti*, *Šumava za jara*.

V následující básni *Stesk*, která působí na čtenáře převážně melancholicky, hledá autor útěchu v útěku do hor. A kde jinde by se dala daná útěcha najít než právě na Šumavě a jejích krásných vrcholcích:

“Na hory chci, kyne čas
nechat' skrovný týden,
tamo k nebi vzlétnu zas,
zde jsem chor a bíděn,“ (tamtéž: 11).

V jiných básních sbírky *Šumava* vystupuje jako místo, které dokáže člověka vyléčit z nemoci (viz báseň *Dar za dar*), nebo jako místo, jež autora láká do své přírody a nabízí, že by autorovi dopomohla z nesnází a vytrhla ho z každodenního života, který vede (viz básně *Vzkaz*, *Volno* a *Volání*). Stejně jako v básni *V pralese Boubínském* se i v mnoha ostatních básních setkáváme s mýty a bájemi, jež oplétají celý šumavský prostor. V básni *Čarodějka* Šumava pro změnu vystupuje jako záhadná kouzelnice, v básni *Přece jat* spěchá lyrický subjekt z hor pryč, protože se se bojí čar, který jsou v šumavském prostoru všudypřítomné:

„Ne, kouzel obávám se / ve horských krajích těch! (tamtéž: 29). V básni opět vystupují dvě stěžejní postavy pro Heydukovu šumavsky laděnou poesii: víla a Bůh: „jsout' ještě posud víly / v tom krásném ráji Čech!“ (tamtéž: 30). Bůh by mohl odkazovat na nadpozemské vnímání prostoru, na obrovskou zaujatost Heyduka daným místem. Víla odkazuje na mnoho bájí, které se s šumavskou divočinou pojí dodnes.

Je samozřejmé, že Šumava zaujme většinu lidí pro svou úchvatnou přírodu, to se dá vypočítat i v Heydukově sbírce: většina básní se zabývá fenoménem přírody, avšak autor se neomezuje jen na popis přírody. Dalšími stěžejními motivy jsou báje, mýty a i obyvatelé: v básni *Kralováci* oslavuje statečnost a krásu obyvatel Královského Hvozdu. Přestože se ve sbírce setkáváme s mnoha básněmi, které mohou být leckdy i protikladné (viz autorovo spěchání z hor kvůli strachu z čar a kouzel a autorovo následné spěchání na vrcholy, aby našel útěchu), a s básněmi, jež popisují Šumavu jako prostor mýty ověčený, převládají zde texty, které oslavují šumavskou krásu: její přírodu a obyvatele. Dle očekávání se autorův pohled na šumavskou krajinu tolik nemění. Básně se nesou ve stejném duchu jako jeho příspěvek z monografie.

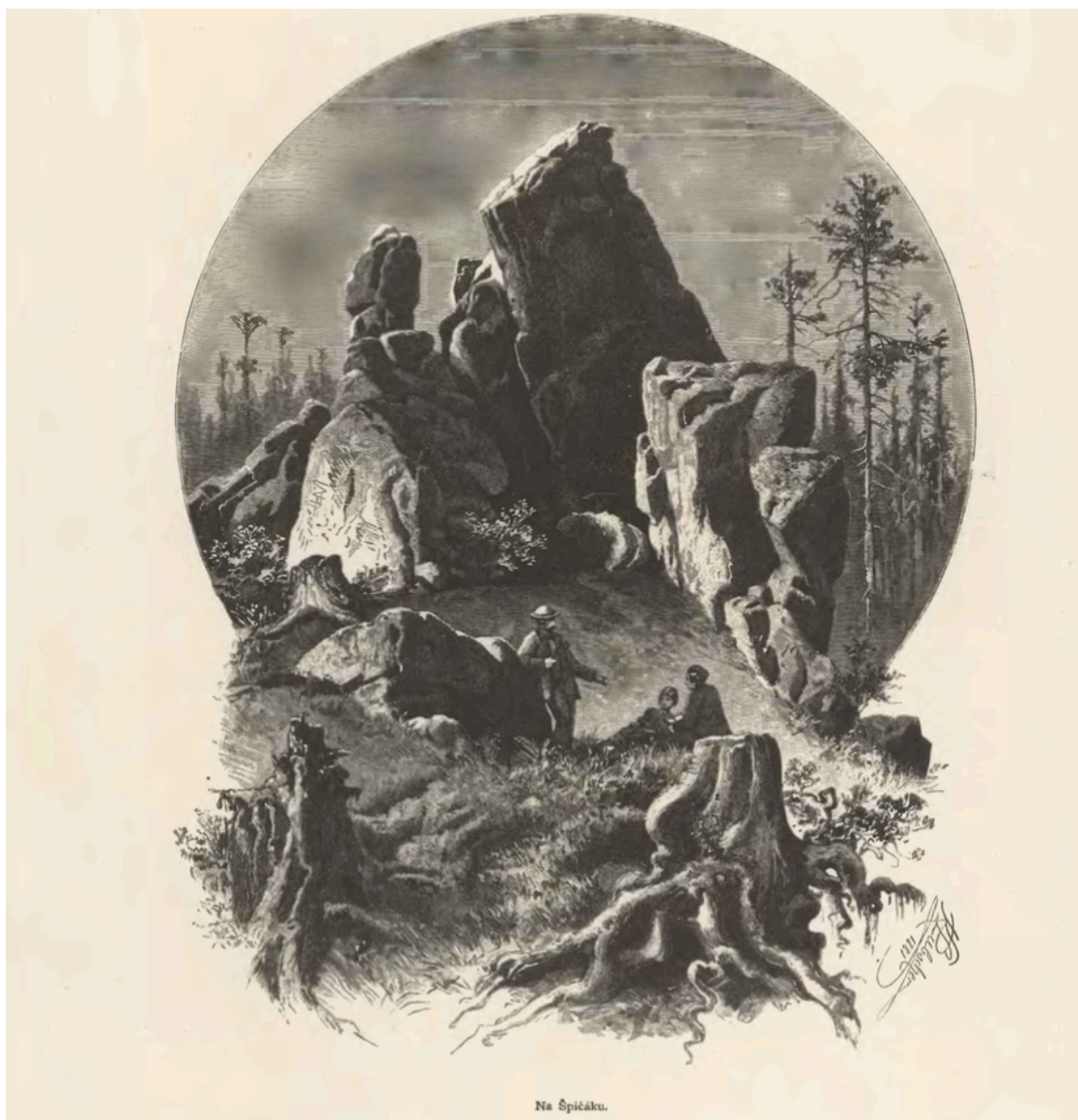
Oba autoři prostoru Šumavy dodávají nádech tajemna. Zároveň se však nebojí ukázat, že tamější příroda v nich probouzí značné zaujetí, které u Heyduka přechází až v nadpozemské. Krásnohorské pohled na krajinu se od autorů trochu liší. Ve své sbírce *Ze Šumavy* se tolik nezabývá bájemi a mýty, také se neomezuje na bezmeznou adoraci přírodním krásám, naopak, autorka se většinou snaží podat čtenáři střízlivý pohled na šumavskou krajinu. Zajímavé je, že Krásnohorská měla stejně jako Heyduk velice blízko ke krajině kolem Boubínského pralesa. Krásnohorské pojetí básně dokazuje, že Šumava byl prostor, který mnozí autoři chtěli zmapovat a popsat. Tyto snahy vygradovaly s monografií *Čechy: Šumava*.

Karel Mráz hlavní rozdíl v pojetí Šumavy mezi Krásnohorskou a Heydukem viděl následovně: „Zatímco Krásnohorská vtiskla Šumavě podobu nadosobního, nacionálního teritoria a včlenila ji do nacionálního mýtu, pochopil ji Heyduk jako krajinu osobního prožitku, jako prostor privátní svobody zbavující člověka každodenní starostí“ (MRÁZ 1995: 125). V návaznosti na Mráze se můžeme ptát, jak lze Vrchlického a Heydukovu specifickou reprezentaci, jíž je přiznáván větší umělecký potenciál, vnímat z hlediska určitého stylotvorného kontextu. Jako velice důležité pro vnímání těchto básní se nám jeví „markery“ parnasismu (HAMAN – TUREČEK 2015: 98). Dalibor Tureček označuje tyto složky jako: říše krásy, virtuosita formy a rétoričnost a dekorativní malebnost (tamtéž: 100, 108, 116).

Nejvíce se v básních setkáme s prvním z daných „markerů“. „Parnasistní princip radikální estetizace skutečnosti, vybudování autonomní říše krásy jako kompenzace reality, se tedy v české literatuře poslední třetiny 19. století stal nejen jasně rozpoznávaným a akceptovaným příznakem specifického stylu, ale kladně přijímaným, ba vysoce ceněným obecným majetkem“ (tamtéž: 108). Stejně jako Vrchlický a Heyduk, tak i Krásnohorská zcela zjevně estetizuje své básně. První „marker“ parnasismu lze tedy dohledat ve všech uvedených básních. Tento prvek

jde v podání Krásnohorské ruku v ruce s národním chápáním šumavského prostoru, který je pro autorku především místem reprezentujícím krásu Čech.

Heyduk s Vrchlickým dospívají konstruování „říše krásy“ mnohem dál: Šumavu v jejich perspektivě utváří především princip malebna, tedy něčeho, co intenzivně působí na naše smysly a oblažuje duši.

(ilustrace z Ottových Čech – *Na Špičáku*. K. Liebscher, 1882)

3.3 Obraz Šumavy v cestopisných příspěvcích *Ottových Čech*

Je dobře známo, že v drobných prózách Karla Klostermanna „prostory vnitřní Šumavy a krajů k ní přilehlých jsou v zpodobeny se znalou věcností, a současně tak, aby vyvolávaly obdiv, ne-li užasnutí“ (JANÁČKOVÁ 1985: 178). Jedinou odměnou člověku za pokoření přírodnímu

živlu je většinou však jen přežití. „Jedinec vystavený záludné přírodě se díky své houževnatosti vrací po přestálé zkoušce mezi své – do vsi, k ženě a k dětem, k hrnci vychladlé polévky. Nezbohatl, nezchudl, jenom obstál. Vydržel. Nečeká ani uznání, natož obdiv“ (tamtéž: 177). Klostermann si pro popis šumavské přírody vybíral většinou zimní období, kdy krajina působila nejhorším dojmem, a právě příroda byla strůjcem konce mnohých postav v klostermannovských prózách (např. „Stařenka podstoupí strastnou cestu, aby pomohla nemocnému dítěti. V nastalé nepohodě při návratu utone v bažině, když povoz a vozku, který ji přepravoval, předtím vrátila, aby nebyli vystaveni nebezpečí bažiny v mlze“ (tamtéž: 177).

Klostermannovské pojetí Šumavy se pojí s následující kapitolou, kde se blíže zaměříme na jeden vybraný text každého z autorů dané monografie. Texty jsou rozděleny do tří podkapitol: *Šumava jako nebezpečná a záhadná divočina* a *Šumava jako poklidné a malebné místo*, ve kterých jsou následně prodiskutovány šumavské přírodní poměry. V mnoha textech se střetávají prvky nespoutané divočiny a malebného místa, texty budou tedy do podkapitol rozděleny podle toho, jaké prvky v nich převažují. Ve třetí podkapitole *Šumavské obyvatelstvo* se blíže podíváme na popis obyvatel.

V následujících podkapitolách budeme pracovat s texty:

Borovský, František Adolf – *Hory Zelnavské*

Heyduk, Adolf – *V pralese Boubínském*

Heyduk, Adolf – *Pohoří Plöckensteinské* (pouze v kapitole *Šumavské obyvatelstvo*)

Krásnohorská, Eliška – *V okolí Boubína*

Mokrý, Otokar – *Prachatice*

Prášek, Justin Václav – *Klatovy. Střední Úhlava*

Toužimský, Josef Jakub – *Pod Prachní*

Vrchlický, Jaroslav – *Od Eisensteina k Pláním*

Vrchlický, Jaroslav – *Královský Hvozd* (pouze v kapitole *Šumavské obyvatelstvo*)

3.3.1 Šumava jako nebezpečná a záhadná divočina

Ve svém putování *Od Eisensteina k Pláním* se Vrchlický dostává do míst, kde se „Roklan rozhlíží čelem svým“ (ŠUBERT: 81) po krajině a kde se „obrysy Luzného a Poledníka odrážejí od hladin temných jezer“ (tamtéž: 81). Kvildu autor dokonce nazývá „nejdivnější částí nejen samé Šumavy, nýbrž veškeré střední Evropy“ (tamtéž: 81). Při čtení najednou nabýváme dojmu, že Vrchlického jemné líčení šumavských plání z úvodní básně se zde pomalu vytrácí.

Čtenáři je popisována místní situace, kde před třiceti lety byla krajina lidskou rukou nedotčena, byl to vlastně takový „zakletý les“ (tamtéž: 82), v němž nebydlelo mnoho lidí a ve kterém se obyvatelé živilo převážně dřevařstvím. Z Kvildy autor dochází na počátek Plání, kde naráží na tu pravou šumavskou divočinu. Ocitá se v hustém lese, kde „staré stromy vrhají černé stíny na stezku stále se úžící a místy dosti kluzkou“ (tamtéž: 83). Jak Vrchlický sám říká, toto údolí „nabývá rázu divoce fantastického“ (tamtéž: 83). Čtenář má náhle dojem, že se ocitá v nespoutané divočině. V tom ho pouze utvrzuje popis autorova náročného šplhání na vrchol Faullbaumu (dnešní Polom). I další autorova cesta k Plesnému (dnes Plešnému) jezeru, je popsána jako náročná výprava.

Z celého popisu je neustále cítit, že v této krajině člověk ještě nezapočal své dílo přetváření krajiny. Čtenáře, stejně jako Vrchlického, obklopuje příroda, ve které „okolí nabývá tvárnosti divoké, jež je tknuté pouze nohou myslivce nebo dřevorubce“ (tamtéž: 82). „Jezero toto jest bez odporu jedno z nejdivočejších a nejrázovitějších v celé Šumavě,“ (tamtéž: 84). Celé okolí je podle autora vlastně jedna veliká divočina. Po tomto výletě cestovatel putuje do Prášelí (Prášil), kde se krajina ještě stále zotavuje z kůrovcové kalamity. Vrchlický zakončuje svou výpravu větou, že bez pomoci samotné přírody, by člověk nikdy nad kůrovcem vyhrát nemohl. Kvůli této větě čtenář cítí, že okolí Kvildy a Plešného jezera je stále ta pravá šumavská divočina, přes kterou sice člověk může postavit silnici, ale kde má nadvládu nad krajinou stále příroda. S tímto prvkem nadvlády přírody se lze setkat v mnoha jiných příspěvcích. Dalo by se říci, že čím dál se člověk dostává od okolí šumavských jezer a Boubína, tím více se nadvlády nad krajinou ujímá člověk.

Je zajímavé, že tato Vrchlického optika může být v *Ottových Čechách* přenášena i na nepřírodní prostory, respektive místa, kde příroda není dominantním prvkem. Otokar Mokrý ve svém cestopisném příspěvku označuje Prachatice jako „Český Norimberk“ ležící v „zapadlé části Pošumaví pod tmavostinnými stráněmi Libína“ (tamtéž: 216). „Zapadlá část Pošumaví,“ toto označení pravděpodobně ve čtenáři nevyvolá pocit malebného města (tamtéž: 216). Mokrý v negativním líčení pokračuje tím, že zmiňuje „kus zkamenělé české minulosti“ města, kde líčí Prachatice jako vskutku nehostinné místo (tamtéž: 216). Skrze tento kus historie se o městu dovídáme znepokojující informace. Autor např. zmiňuje, že vrata od hlavního prachatického chrámu „sténají ozvěnou dunivých ran a seker, které v hrůzyplných chvílích zjizvily jejich líce“ (tamtéž: 216). Otokar Mokrý neuvádí tudíž Prachatice jako poklidné a hezké městečko, které leží na úpatí dnešní rozhledny Libín, ba naopak, toto město „se šedou směsicí budov“ je líčeno

jako místo opletené spoustou záhad, které čtenáře v průběhu čtení značně znepokojují (tamtéž: 216).

Mokrý se následně pokusí srovnat znepokojující minulost města se svým vlastním aktuálním dojmem. Své líčení sice začíná malebným výhledem na město, vzápětí však upozorní na „polozřícené“ hradby pokryté mechem (tamtéž: 217). Když poutník dojde k jedné z největších dominant města, chrámu sv. Jakuba, popisuje tento dóm jako „trosku korálové skály, již věky rvaly, ale neurvaly“ (tamtéž: 217). V neživém kameni gotických pilířů a trouchnivém roubení chrámového krovu se pak podle jeho soudu skrývají „poesie starých Prachatic“, nezapomíná ani zmínit dveře dómu, které nesly známky poškození po dřívějších bojích o nadvládu nad městem (tamtéž: 217).

Celý popis působí na čtenáře převážně pochmurně. Při líčení místa se čtenář těžko zbavuje pocitu, že Prachatice, ač hezké a útulné město, v sobě nesou jistý nádech té šumavské divočiny a nezkrocenosti, kterou lze v okolí města lehce najít. Jedna z posledních vět autorova textu: „Krok náš rozléhá se po pustém náměstí jako v zakletém pohádkovém hradě...“, nás v tom pouze utvrzuje (tamtéž: 223). Negativní dojem města však tvoří především obraz ztracené minulosti prostoru.

3.3.2 Šumava jako poklidné a malebné místo

Proti Šumavě a jejímu zobrazení jako nehostinné pustiny a divočiny se v *Ottových Čechách* klade obraz zcela odlišný. Za jeho východisko lze považovat známý topos s dlouhou literární tradicí *locus amoenus* (půvabné, líbezné místo). V souhlase s R. Curtiem jej můžeme chápat jako „svěbytný rétoricko-poetický prostředek, který představuje od doby císařské až po 16. století hlavní motiv všech přírodních líčení. Je to [...] krásný, stinný výsek přírody. Jeho minimální výprava se skládá z jednoho nebo více stromů, louky a pramene nebo potůčku. K tomu může přibýt zpěv ptáků a květiny. Nejbohatší výprava zahrnuje ještě vánek“ (CURTIUS 1998: 215). Curtiem popsané komponenty našly svou platnost v obrazech krajinných idyl, ať již byly zachycovány výtvarně či literárně.

Vladimír Macura ve svém příspěvku *Idyla a česká chaloupka* spojuje idyličnost s konceptem venkovské chaloupky, která je vzdálena městům a člověk v jejím prostředí nachází klid a mír. „Tento prostor byl vzdálen ruchu přicházející nové doby představované městem, byl to prostor-útočiště, kam se před městem prchá, městu byl důsledně stavěn do protikladu“ (Macura 1995: 11). Do tohoto prostředí se prchalo z měst pryč od „složitých vztahů, pociťovaných jako umělé, a tedy byl vlastně vizí, ideálem světa přirozeného“ (Macura 1995:

12). Toto uchopení chaloupky koresponduje s pojetím šumavského prostoru v této kapitole – Šumava je prostorem vzdáleným větším městům, kde lze najít zmiňovaný klid a mír.

Když se Krásnohorská ve svém cestopisném příspěvku zaměří na krajinu pod Boubínem, náhle zjistíme, že pojem divočiny se vytrácí. Při pohledu na krajinu, jež se nachází pod Boubínem, autorku nezaujme nespoutaná příroda, ale vesnice a města, která lemují a dominují okolí Boubínského pralesa. Popis krajiny je zatlačen do pozadí, Krásnohorská začíná svůj text asi největším městem, které leží pod Boubínem, Vimperkem. Toto malé, „šedé“ městečko na úpatí Boubína je líčeno jako místo, kde žije spousta hovorných a „lehkokrevných“ obyvatel, kteří bydlí v malých, malebných domcích (ŠUBERT 1882: 169, 170). Přírodní prvky pouze dotvářejí poklidný charakter prostoru. Takto např. popisuje říčku Volyňku, jež protéká skrze Vimperk: „Říčka se pění přes široký jez v nejpoetičtější ulici, jakou lze si představit,“ (tamtéž: 170). Toto idylizující líčení podboubínské krajiny je podstatné tím, že Krásnohorská vypouští všechny prvky divoké přírody. Nezmiňuje ani tvrdý vesnický život a nelehké podmínky pro život. Městečka na úpatí Boubína jsou líčena převážně kladně a přívětivě. Pro Šumavu dobře známá divočina tu není vůbec zmíněna.

Justin Václav Prášek v cestopise z okolí Klatov navazuje na Krásnohorskou, a dokonce neváhá mluvit o „ráji plzeňském“ (tamtéž: 70). Již od začátku poutavého líčení je čtenář přesvědčován, že Šumava je především místo krásné a malebné. Klatovsko popisuje jako úrodnou a pečlivě vzdělanou pánev, kde se k nebi „pnou krásné věže klatovské“ a kde „Vážná Hůrka dovršuje pozadím svým krásný obraz krajiny“ (tamtéž: 70). Podle Práška přitom bylo Klatovsko zpočátku divočina, nebezpečná a drsná, kde se nalézal pouze prales. Toto kdysi nehostinné místo si však dokázal podmanit člověk, který si jej následně přebudoval podle svých představ: „Pilná ruka rolníkova brzo upravila si tu vhodné bydlo“ (tamtéž: 69). Idyla a malebnost je tedy výsledkem lidského úsilí, kdy člověk přetváří krajinu a stává se tím vítězem na přírodním živlem.

Prášek ve svém jinak půvabném líčení Klatovská ovšem zmiňuje i obec Obytec, se kterou přichází zvrát v obraze krajiny. Do té doby mírumilovná krajina mění charakter. Kolem vsi Obytec se „rázem mění vid krajiny. Proti úrodným rolím a smavě zeleným lučinám, jimiž povlečeno jest okolí klatovské, vítá nás šedá prst' a uprostřed šedých políček, která prostý chalupník v potu tváře své pracně vzdělává, trčí veliké žulové balvany, nehybné, nevlídné, roztrousené po vši krajině“ (tamtéž: 79). Následující věta nás jen utvrzuje v tom, že Obytec narušuje klatovskou idylu, ve které je pouze úchvatná krajina plná krásných zřícenin a prosperujících měst a vesniček. „Tam ani nejvytrvalejší lidská píle divů nevzbudí; i ta krajina

okolní odívá se rouchem neveselým, ani to ptáče neštěbetá tak útulně, jako ve štěpinách nížiny“ (tamtéž: 69). Pomineme-li Obytec, Klatovsko je malebné a půvabné místo.

Potenciál idyličnosti může v Ottových Čechách zasáhnout i místa, u kterých bychom takovou charakteristiku nehledali. Takové je líčení Boubínského pralesa Adolfa Heyduka. V dobách, kdy se Heyduk na Boubín vypravuje, bylo toto místo zcela jistě považováno za pravou šumavskou divočinu, v tom nás může utvrdit označení tohoto místa jako pralesu. Heyduk však uvádí Boubín trochu jinak, než jak by si mnohý čtenář představoval. Autor se pozastavuje nad kouzlem samotného místa, které v sobě nese určitou míru klidu a míru, nezapomíná zmínit, že místa, na která v pralese narazíme, jsme mohli vidět jen a pouze v pohádkách. Díky tomu se z boubínské drsné divočiny, jak tehdy lidé Boubín vnímali, stává magické a poklidné místo, jež je nedotčené člověkem. Následující věta to jen dosvědčuje: „Čím blíže k pralesu kráčíme, tím více zdají se kmeny růsti, tím větší klid zevnější nás ovládá, [...] každý by se mýlil, kdo by si představoval boubínský prales tak, jako by kmen na kmeni stál a pro houšťku do pralesa přístupu nebylo: takovýchto lesů jest na Šumavě dosud plno“ (tamtéž: 163). Přesto, že značná část Heydukova textu se nese v duchu dominance přírody nad člověkem a čtenář dochází k závěru, že se nemůže rovnat s boubínskými „velikány“, které brání vstoupit „nebeskému světu“, není prales popisován jako divoký a nespoutaný, ba naopak (tamtéž: 163). Čtenář nabývá pocitu, že se nachází v pohádkové přírodě. Heydukovo líčení boubínského pralesa v sobě nese velkou míru malebnosti. Popisuje Boubín jako krásné místo, jež si zaslouží úctu a obdiv. Tato malebnost, jež v textu převažuje, se však střetává s drsnou nedotčenou přírodou, kterou si člověk nebude moct ještě dlouho dobu podmanit.

Vrchol Prácheň, který se nachází v oblasti poblíž městečka Horažďovice, popisuje v dalším textu J. J. Toužimský jako „poslední výběžek šumavského pohoří“ (tamtéž: 178). Ačkoliv jsme stále v okolí Šumavy a šumavských hor, nespoutaná divočina se zcela vytrácí. Autor podává čtenáři popis okolí a prácheňského vrcholu, kde se můžeme setkat s troskami hradu. Zajímavé je, že Toužimský je v údolí obklopen z obou stran vrcholy, z jedné strany je jsou vrcholy prácheňské a z druhé strany „horstvo Bozenské“ (tamtéž: 178). Avšak ani tento fakt ve čtenáři nedokáže vyvolat pocit, že by byl obklopen divokou přírodou, ba naopak. Šumavská divočina se u Horažďovic prostě ztrácí. „Jsme na úpatí Šumavy, ale krajina pozbyla již zcela horského rázu. Křivolaká údolí a bludiště hor jsou daleko za námi a šumavští velikáni již jen modrají se v dáli na obzoru v lákavých obrysech,“ (tamtéž: 178). Jak sám autor říká, v této krajině nejsou již tak vysoké výběžky a hory už nesahají zdaleka takových výšek jako vrcholy ryze šumavské. Samotná Prácheň má pouze 494 m. n. m.

V průběhu čtení o tomto kraji se nemůžeme zbavit pocitu, že ta, nám tak dobře známá, šumavská divočina na tomto místě již prostě není. V 18. století možná byla, ale v době autorovy návštěvy místa již ne: „Na sklonku minulého věku se podobaly (Horažďovice) hrozivé pevnosti“ (tamtéž: 184). Pocit nedivokosti v nás setrvává, když se Toužimský vrací na Prácheňský vrchol. Místo je sice jedlemi porostlé, ale to je tak vše, co nám může připomínat tu nespoutanou divočinu, která je tolik typická pro Šumavu. Když nás na konci článku autor informuje, že na Práchni byl založen vodovod, jenž vede do Horažďovic, je čtenáři jasné, že v těchto krajinách člověk vyhrál svůj boj nad přírodou.

Idyla je v *Ottových Čechách* projektována i jinými způsoby než jen ve spojení s konkrétní krajinou či přírodní scénérií. Třeba jako vzpomínka na šťastné dětství. Borovský začíná svůj text trochu neobvykle, vypráví příběh, kdy jako dítě podnikl se svými kamarády z Prachatic výlet do Šumavy. Sám autor udává letopočet tohoto výletu, rok 1869. Tento rok je pro nás velice důležitý pro následné srovnání autorova dětského a dospělého úhlu pohledu na Šumavu. Za Borovského dětských let byla Šumava ještě „temnou pevninou“, kdy se do objevování jejích hlubin neodhodlali ani ti nejzkušenější cestovatelé (tamtéž: 242). Podle autorova popisu byla Šumava v představivosti všech romantické místo. Když se autor a jeho skupina kamarádů na výlet vypraví, jsou přesvědčeni, že všechny cesty, které z Prachatic nevedou do Netolic, vedou někam do Šumavy. „Drali jsme se křovím, lezli přes balvany, brodili se bařinami, až jsme se utmáceni a hladovi octli na místě, odkud jsme výše nemohli“ (tamtéž: 242). Autorovo vyprávění z dětských let graduje, když se mladí hrdinové ztratí při jedné z cest a nemohou najít cestu ven z lesa: „Naše volání němě zaléhalo v houštinách, soumrak již nastával – sotva jsem se zdržel pláče“ (tamtéž: 242). Vše naštěstí dobře skončí, hoši se z lesa dostanou a narazí na hodného dřevorubce, který jim poskytne střechu nad hlavou a dá jídlo. Borovský sám při vzpomínkách na dětské dobrodružství zmiňuje, že tehdy (tj. kolem roku 1870) byla Šumava jiná. Lidé byli více pohostinní. Cestovatel ukončuje své dětské vyprávění svými pocity při pohledu na Hory Zelnavské: „Byly to dojmy velikolepé, jež žádná doba z paměti naší nevyhladí“ (tamtéž: 243). Když se autor na tato místo po 15 letech vrací, zmiňuje, že se situace poměry na Šumavě trochu změnily, lidé už tam např. nemohou být tolik pohostinní, protože Šumava byla zavalena velkým počtem turistů. Dále autor popisuje Hory Zelnavské, které se táhnou od volarského vrcholu Steinsicht (dnešní Křemenná) až k Spitzwaldu (dnešní Špičák). Nezapomíná zmínit velké bouře a kůrovce, pravděpodobně největší šumavský problém.¹⁸

---

¹⁸ Zajímavé je, že kůrovec setrval jako jeden z hlavních problémů na Šumavě dodnes.

3.3.3 Šumavské obyvatelstvo – hledání typu

Ve většině cestopisných děl sledované publikace bylo zachycováno i obyvatelstvo Šumavy.¹⁹ Velmi se na ně koncentruje např. Borovský, který v *Horách Zelnavských* zpočátku popisuje obyvatelé jako přívětivé lidi, jež jsou ochotni pomoci a poradit člověku v případě nouze: „Útrpný dřevař nasýtil nás mlékem a sýrem a rozestřel nám na podlaze, z hlíny upěchované, otep slámy, na níž vyspali jsme se lépe, než kdy v pohodlné posteli“ (tamtéž: 242). Dále se od autora dozvídáme, že v dobách jeho první návštěvy Šumavy byli místní známí pro svou pohostinnost, „která ovšem nyní, kdy celý proud letních turistů se sem žene, by byla nemožná“ (tamtéž: 243). Odlišný, zlomový pohled na místní obyvatelé však přináší autorova zastávka u pohoří Andreasberského a jižní části hor Zelnavských, kde se povaha obyvatel mění od jeho předchozí zkušenosti. Obyvatelé popsáni již jako lid, který se svou povahou blíží k povaze volarských obyvatel, kteří jsou popsáni jako lidé poctiví, pracovití, avšak také jako divoši, kterých by se mnohý z daného popisu mohl zaleknout. „Ta krajinka Volarská jest světem sama o sobě. Stulená v horský klín, do nedávna pralesy obklopena, žije zvláštním životem, který ještě před dvaceti roky mohl se nazvat životem středověkým“ (tamtéž: 245). „Volaři jsou lid otužilý, pracovitý a poctivý, ale neobyčejně surový a rvavý“ (tamtéž: 247). „Téměř za zradu na domově považuje se, vyvdá-li někdo dítě do cizí obce, nebo přižení-li se někdo na volarský statek“ (tamtéž: 247). Tento autorův popis mluví sám za sebe, kdo by si mohl Volara představit jako mírumilovného člověka? Za vrchol popisu obyvatelstva by se dala považovat věta: „Rvačka, při níž někdo zemře se tam považuje pouze za a kloan G'spoass – malý žert“ (tamtéž: 248). Dále autor uvádí, že volarští obyvatelé se oblíkají nevkusně selským stylem, jsou to proslulí pytláci, o kterých si šušká celé okolí. Novinář a německý novelista Messner tento lid nazval „šumavskými Číňany“ (tamtéž: 248).

Čtenář po dočtení tohoto líčení nabývá dojem, že v tomto koutě Šumavy žije lid divokým a nespoutaným životem. Místy se dokonce můžeme divit, že autor svou malou volarskou výpravu přežil: „Řádný hoch Volarský nevyjde ani na krok z domu bez – nože v holínce, aby vždy hotov byl k ‘malému žertu’“ (tamtéž: 248). Borovský také uvádí historii této divoké obce a říká, že Volary jsou „metropolí šumavských Němců“ (tamtéž: 246). Zajímavý je také fakt, že volarský lid má svůj vlastní dialekt, kterým mluví, a tím se odlišuje od Jihočechů: „‘kudličken’ říkají malému zavíracímu noži, jež Češi v jižních Čechách jmenují kudlička; zmíněná pavláčka nad vchodem jmenuje se ‘babalač’ atd.“ (tamtéž: 248).

---

¹⁹ Tato kapitola je zaměřena jako kapitoly předchozí na jeden určitý text od autorů dané publikace, avšak ne všichni autoři při svých cestách mapování Šumavy popisovali obyvatelstvo.

Také Krásnohorská ve své šumavské výpravě popisuje nejdříve obyvatele města Vimperk (dnešní Vimperk), kteří mluví převážně česky. Čtenář je však upozorněn, že zde již není obklopen vesničany z pustých horských oblastí Šumavy: „Zamlklá, vážná povaha horalů zde mizí, hovorně a lehkokrevně se zde pohybuje všechno“ (tamtéž: 170). Během čtení nabýváme dojmu, že obyvatelé jsou zde živí a bodří: „Lid zde je čilý, dobromyslný a plný života i ruchu“ (tamtéž: 174).

Podobně jako o vimperském obyvatelstvu se zmiňuje Justin Václav Prášek o klatovském lidu. Hned při své první zastávce popisuje klatovské obyvatele jako velice zručné květináře, o kterých se v Čechách bohužel neví. Na rozdíl od obyvatel vimperských, lid klatovský je podle jeho soudu typicky šumavským, „jest konservativní, nesnadno vyrušující se z kolejí obvyklých“ (tamtéž: 75).

Podstatnější a přímější charakteristiku šumavského obyvatelstva poskytl čtenářům Ottových Čech Adolf Heyduk. V textu *Pohoří Plöckensteinské* zmiňuje nejprve oblíbený sklon Šumavanů k pytláctví.²⁰ Později v okolí hory Plechý detailněji popisuje místní obyvatele, kteří jsou potomky přistěhovalých Němců z Bavorska, Rakouska a Štýrska. Češi zde podle Heyduka také žili, ale po třicetileté válce se odstěhovali. Zdejší obyvatelé jsou většinou sedláci a žijí v jednopatrových zděných obydlích. „Každý skoro hospodář jest zámožný a je si toho vědom“, což pouze svědčí o faktu, že zdejší oblast je úrodná (tamtéž: 238). Z pozorování ze způsobu místního života vyvozuje typické rysy šumavské povahy: „Způsoby obyvatelstva svědčí sice o bodrosti, ale též o prostnosti. Horalé rádi se veselí, ale rádi se durdí. Milujíce vádu, perou se nad jiné rádi. Bez nějakého zabítí, neb aspoň krvavých ran nebývá hospodské veselí, žádného posvícení, nebo poutí“ (tamtéž: 238). Čtenář se zde opět setkává s divokými obyvateli, kteří žijí prostým životem. Dále se o lidu dovídáme, že jsou přehnaně pobožní, neohrabaní ve rčení, neotesaní v žertování a mstiví. Na základě těchto řádků si jistě čtenář neudělá kladný obraz obyvatel tohoto kraje. „Horal Plöckensteinský mstí se za domnělé křivdy vždy; je svéhlavý a lakotný, ale jinak poctivý“ (tamtéž: 238). Popis místních divokých obyvatel zakončuje Heyduk větou, ve které nabádá čtenáře, aby se nedali odradit mentalitou obyvatel a určitě tato místa navštívili.

Jaroslav Vrchlický v příspěvku *Královský Hvozd* popisuje obyvatele ve stejném smyslu jako Heyduk či Borovský. „Něco z přisnosti lesů, ve kterých žijí, obráží se v jejich na pohled drsné, neurvalé, a přece boдрé povaze. Tím, že zřídka tvoří celou obec jako na rovině, stalo se,

---

²⁰ Heyduk uvádí, že místa kolem Trojstoličnicku jsou oblíbena mezi pytláky a že na jednom z kamenů u cesty je varovný nápis, že tam byl již zastřelen jeden z nich myslivcem za porušování zákona. Z toho můžeme vyvodit, že místní obyvatelé nemají pravděpodobně moc peněz a že mnozí z nich chodí jistě pravidelně pytláčit.

že každý odkázán na sebe, pohybuje se s větší samostatností, jest takřka malým vladařem na svém dvorci na svém území“ (tamtéž: 34). Příbytky obyvatel se na tomto místě podobají kostelům a jsou většinou z kamene. Fakt, že mnozí mají při obydlích i malé kapličky, svědčí o veliké pobožnosti. Místní sedláci jsou nazýváni „králováci“ (tamtéž: 34). Dále se dočteme, že místní statkáři jsou většinou německého původu, a do Královského Hvozdu se nastěhovali během 17. století. „Němečtí kralováci jsou rázu zcela rozdílného od horala českého, nad nějž tělesně i duševně jsou drsnější, sami v sebe uzavřeni a povahy příkré, cizinci nevábné, ale poctivé“ (tamtéž: 34). Dále se dovídáme, že muži v těchto krajinách šňupají tabák více, než by měli, a proto mají naduřelé nosy, a že ženy mají dědičné vole. To, že ve velkých kapsách většinou schovávají nože, čtenáře už ani nepřekvapí: „V chování jsou drsní a vznikají mezi nimi, zvláště při pitkách a muzikách časté spory, při kterých se nezřídka v rukou zalesknou i nože. Muzika s pořádnou pranicí patří k nejlepším zábavám mládeže“ (tamtéž: 34). Čtenáře nepřekvapí fakt, že při těchto „zábavách“ přijde o život ne jeden mládenec. Obyvatelé jsou většinou dřevaři nebo statkáři.

Je pozoruhodné, že většina autorů Ottových Čech nepopisuje Šumavu jako krutou a divokou divočinu, jak by si jistě mnohý čtenář mohl představovat, naopak, Šumava je čtenáři představena jako místo, jež se i přes leckteré nedostatky jeví jako kraj idylický. Na druhou stranu se spisovatelé většinou obtěžují s popisem šumavského obyvatelstva jen v případě, že se obyvatelé vyznačují určitou úrovní divokosti a drží si od cizinců odstup. Lze shrnout, že čím více jsme v šumavské krajině vzdálení civilizaci, tím více jsou lidé divocí, nebrání se pití a následným bitkám, při kterých mnohdy dokonce umírají. Dvě věci se však žádnému z šumavských obyvatel vytknout nedají, pocitovost a bodrost. Zajímavé je, že v mnohých místech žijí Češi s Němci ve vzájemné symbióze.

4 Srovnání reprezentace Šumavy Ottových Čech s vybraným Klostermannovým dílem (povídka *Vánice*)

„V Klostermannových prózách ze Šumavy děj málokdy setrvává na místě, neustále se v nich putuje krajinou – ať pro pomoc nebo spěchajíc pomoci či s posledním pomazáním, směřujíc za prací či se z práce navracejíc. Krajina, většinou neschůdná, těžce prostupná a plná nebezpečí (nejenom přírodního, jako jsou močály, vodní toky, stromy kácené i lámané vichrem, ale také lidského – pytláci, pašeráci či zloději dobytka) přitom nepředstavuje úsek, který je třeba pouze překonat, nýbrž se – pro nezkušeného nebo kvůli změně počasí – mění v kolbiště, v němž Klostermannovi hrdinové musí často bojovat o holý život. Člověk a příroda jsou u Klostermanna ve sváru. Jeho horalé se neopájejí krásami přírody (na to nemají čas), nýbrž se v první řadě starají o to, aby přežili“ (MAIDL 2006: 67). S touto Maidlovou charakteristikou krajiny se setkáváme i v povídce *Vánice*, jež splňuje i charakteristiky Janáčkové: „Jako zkouška zdatnosti pro Klostermannovy postavy figuruje nejčastěji krajina zimní, s vánicemi, sněhovými bouřkami a plískanicemi. A básnického třpytu i napětí dodává povídkovému času okolnost, že cesty zimní Šumavou se nejednou podstupují v čase vánoc a že poutníkem bývá člověk, který se v horské krajině ocitl poprvé, neznalý cest ani lidí“ (JANÁČKOVÁ 1985: 178). Na povídku *Vánice* se v této kapitole blíže podíváme a následně srovnáme s monografií *Ottovy Čechy*.

Je důležité vzít v potaz fakt, že Martin C. Putna ve svém textu *Šumavská literatura: řeky, cesty, modely* označuje českou šumavskou literaturu 19. století za „výletnickou“ (PUTNA 2005: 53), kvůli tomu bychom mohli označit i monografii jako výletnickou literaturu. Putna dále tvrdí, že „pravá šumavská literatura nemohla vyrůstat z kořenů jiných než německých“ (tamtéž: 53). To nám přináší hned první výrazný rozdíl mezi Klostermannovou tvorbou a monografií.

Další zásadní rozdíl můžeme nalézt v tom, že Klostermann nás s místní krajinou, a hlavně s obyvatelstvem seznamuje daleko podrobněji než všichni autoři z dané monografie. Dalo by se říci, že v monografii máme zobecněný pohled na Šumavu, kdežto u Klostermanna bližší nahlédnutí do rodin, tradic a místních zvyků. Skrze povídku *Vánice* se čtenář ocitá v prostředí jedné specifické rodiny, která se dá považovat za reprezentativní šumavskou rodinu. Klostermann nás také skrze přímou řeč obeznamuje s mluvou místních. Zajímavý je fakt, že autor si vybírá pro svá díla i příjmení, jež byla pro tuto krajinu typická a jež setrvala v těchto místech dodnes (viz příjmení Kůs, které je jedno z nejpočetnějších příjmení v okolí Stach).

V *Ottových Čechách* se dozvídáme, že život šumavských obyvatel byl mnohdy tvrdý a že práce nebyla jednoduchá, s tímto tvrzením se ztotožňuje i Klostermann, který však tento

fenomén poponáší ještě o krůček dál – v jeho povídce kvůli nelítostné přírodě téměř umře otec rodiny Kůs, jenž se živí prací v lesích. Něco takového v monografii nenajdeme, ve většině kapitol se se Šumavou setkáváme jako s malebným místem, kde je sice pro přežití nezbytná těžká práce a obživa není ničím jednoduchým, avšak nikde nenajdeme ani zmínku o umírajících obyvatelích, kteří by zemřeli kvůli drsným přírodním poměrům. Tento jev je pro Klostermanna naprosto normální, lidé v jeho povídkách umírají kvůli přírodním poměrům (viz povídky *Stařenka* a *Mrtví se nevracejí*). Dalším pozoruhodným jevem, který se u Klostermanna objevuje, je označování šumavského obyvatelstva jako téměř jiného živočišného druhu, jenž se odlišuje od zbytku obyvatel naší země: „Přesto byl jist, že dosud nezabloudil, ačkoli neviděl ani na tři kroky – jest s podivením, jak lidé jeho druhu se orientují ...“ (KLOSTERMANN 1975: 37). Tuto odlišnost šumavských horalů však najdeme i v mnoha dalších větách Klostermannova textu: „Díky obdivuhodné znalosti místa a vpravdě instinktivní orientaci, jeho druhu lidem přímo vrozené, se nezmýlil ve směru“ (tamtéž: 38). S tímto jevem se též můžeme setkat v monografii, avšak autoři na odlišné šumavské obyvatelstvo odkazují spíše v případě, že se odlišuje svou divokostí a nespoutaností (viz kapitola *Šumavské obyvatelstvo*). S fenoménem jiného živočišného druhu se v povídce *Vánice* pojí i postava matky, která se liší od normálně smýšlející ženy v mnoha ohledech. Namísto toho, aby svého muže, který stěží přežil čtyři dny v nemilosrdné divočině, uvítala s vřelou náručí a teplým jídlem, raději se ho zeptá na výdělek a vzápětí mu vyhubuje, že se nechal ošidit.

Stejně jako se v *Ottových Čechách* dozvídáme o tvrdém životě, tak se dočteme i o pobožnosti šumavských obyvatel. Klostermann víru též zahrnuje do své povídky, avšak zdá se, jako by tato víra byla oproti monografii o stupeň povznesena. Když se Kůs ztratí a je odkázán jen sám na sebe, najednou se vytrácí koncept rodiny, na kterou si ani nevzpomene. Fakt, že by bez něj rodina velice strádala a musela si na živobytí vydělávat pouze velice obtížně, Kůse zřejmě nezajímá. Dřevorubec by rád zemřel, avšak jediná věc, která ho tíží, je to, že by mohl umřít bez toho, aby ještě naposledy viděl kněze a mohl se mu vyzpovídat.

„V Klostermannovské prozaické tvorbě je katastrofa, převážně přírodní katastrofa, syžetovou záležitostí“ (VŠETIČKA 2000: 71). Klostermannovské pojetí Šumavy by se hodilo spíše do Kapitoly *Šumava jako záhadná a nebezpečná divočina*, v celé povídce *Vánice* snad není ani jeden náznak o tom, že by Šumava mohla být malebným místem, kde se lidem žije hezky. „Také prostory vnitřní Šumavy a krajů k ní přilehlých jsou v drobných prózách zpodobeny se znalou věcností, a současně tak, aby vyvolávaly obdiv, ne-li užasnutí. Toto prostředí vyžaduje nejvyšší zdatnost a sebezapření, má-li v něm člověk obstát, obhájit existenci a někdy docela i holý život“ (JANÁČKOVÁ 1985: 178). V *Ottových Čechách* se nikde

nedočteme, že by šumavští obyvatelé měli bojovat o holý život a že např. oheň by měla být jejich poslední záchrana, to je v Klostermannově tvorbě naprosto samozřejmá věc. „Když Klostermann líčí šumavskou přírodu, líčí ji vždy ve vztahu k člověku. Líčí ji jako prostředí drsné, neútluné, jako dějiště mnohdy mezních situací (které před ním nebyly literárně ztvárněny, a mohly proto o to více lákat čtenářskou zvědavost), nikoli však situací smyšlených, fiktivních. V tomto ohledu osvědčil Klostermann jak znalost vrtochů šumavského počasí, tak znalost každodenního života a pracovních úkonů obyvatel Šumavy“ (tamtéž: 67). Cestovatelé z *Ottových Čech* mnohdy narazí na divokou přírodu, ale ta na ně nepůsobí tak, jako příroda u Klostermanna, který pojímá přírodu jako „protihráče postav“ (tamtéž 1985:179).

Je tedy patrné, že reprezentativní dílo *Ottovy Čechy*, které čtenáře s Šumavou chtěla seznámit skrze cestopisy a místopisy, se od Klostermannova pojetí šumavského prostoru v mnohém liší. Cestovatelé v monografii krajinu idealizují, a i přes leckterý záporný popis krajiny čtenář z většiny příspěvků vnímá Šumavu jako poklidné místo, které by stálo za navštívení. Možná právě proto, že Klostermann nepojímal své dílo jako (národně) reprezentativní, mohl zachytit šumavský život takový, jaký se skutečně jevil, bez příkras a idealizací. Syrově zaznamenal tvrdost života a nehostinnost krajiny, ve které člověk musí často bojovat o holý život a jediné, co mu nakonec zbyde, je víra v Boha. V Klostermannově díle, na rozdíl od *Ottových Čech*, v nichž velmi rezonuje pojetí Šumavy jako ryze českého a národního prostoru a svou působnost má i parnasistní tendence k utváření „říší krásy“, se setkáváme spíše s realistickými prvky a popisnými pasážemi.

5 Závěr

Tato práce se zabývala českou předklostermannovskou literaturou. V první řadě byl sestaven přehled autorů a děl zobrazujících a tematizujících určitých způsobem Šumavu, která vyšla před rokem 1890, tedy před vydáním první česky psané Klostermannovy povídky *Rychtářův syn* (1891). Množství děl a jejich žánrová a funkční rozmanitost prokázala, že Karel Klostermann v českém kontextu neobjevil ze vzduchoprázdna, ale navázal na poměrně dlouhou škálu šumavsky laděných děl. Klostermann by se dal chápat jako vyvrcholení pokusů o zachycení a popis Šumavy, jež jsou v českém kontextu přítomné již od 40. let 19. století. Jejich kulminaci pak můžeme sledovat od sedmdesátých let.

Za reprezentativní text předklostermannovské literatury lze považovat kolektivní monografii *Ottovy Čechy* (1882). Jedním z důvodů, proč byla vybrána právě tato kniha je to, že se na monografii podílelo veliké množství autorů, jež byli na našem území uznávaní (Vrchlický, Heyduk, Krásnohorská atd.). Všichni z autorů monografie museli procestovat mnohá místa, aby mohli Šumavu věrohodně zachytit, tudíž v textu převažují cestopisy, občas dohledáme však i místopisy. Důvodem volby těchto žánrů je však i zamýšlený vlastivědný účel publikace. V dané monografii jsme se zaměřili na vnímání přírody a obyvatel u jednotlivých autorů, kteří šumavský prostor chápali převážně jako půvabné místo plné malebných koutů. Naopak to bylo u šumavského obyvatelstva, které cestovatelé zmiňovali spíše tehdy, bylo-li obyvatelstvo nějakým rysem jiné než lidé jiných krajů, resp. Češi jako celek.

Vrchlický, Heyduk a Krásnohorská do monografie primárně přispěli pozoruhodnými cestopisy. Vrchlický a Heyduk se však v *Ottových Čechách* představili i dvěma básnickými pokusy, v případě Krásnohorské byla Šumava básnický využita v samostatné sbírce. Práce se pokusila o srovnání reprezentací Šumavy těchto autorů. Ve všech z těchto textů bychom mohli objevit parnasistní „markery“, které autoři využívají k rozličným záměrům. Heyduk sleduje pouze své osobní pohnutky a líčí Šumavu na základě svých subjektivních postojů. Vrchlický se svým pojetím blíží Heydukovi, avšak v jeho textu lze najít náznaky vlastenectví, které jsou nejvíce znatelné u Krásnohorské, která se od subjektivního vnímání prostoru distancuje.

Poslední kapitola práce přinesla srovnání povídky *Vánice* od Karla Klostermanna a *Ottových Čech*. Klostermann svá díla pojímal realisticky, vyobrazoval Šumavu jako velice tvrdé a nemilosrdné místo. *Ottovy Čechy* také zobrazují některá nehostinná místa Šumavy, avšak v celé knize převládá uchopení Šumavy jako malebného místa, které jistě přivábilo do šumavských koutů nejednoho návštěvníka. *Ottovy Čechy* přinášejí, na rozdíl od Klostermannovo realistického uchopení Šumavy, parnasistní popis tohoto okrajového místa

Čech. Ve stejné době tak čtenář mohl mít na výběr ze dvou protikladných pojetí prostoru a záleželo jen na něm, které mu bylo bližší.

6 Seznam pramenů a literatury

Primární literatura:

HEYDUK, Adolf. *Hořec a srdečník: Básně*. 1. vyd. Praha: Knihotiskárna J. Otty, 1884. 112 s.

KLOSTERMANN, Karel. *Šumavské rapsodie*. 1. vyd. Praha: Odeon, 1975. 163 s.

KRÁSNOHORSKÁ, Eliška. *Ze Šumavy: Básně*. 1. vyd. Praha: Ženská bibliotéka; Otta, Jan (Vydavatel a nakladatel J. Otto. Knihotiskárna J. Otto v Praze), 1873. 76 s.

ŠUBERT, František Adolf, ed. – LIEBSCHER, Karel, ed. *Čechy. díl 1., Šumava*. V Praze: J. Otto, 1882. 228 s.

Sekundární literatura:

CURTIUS, Ernst Robert. *Evropská literatura a latinský středověk*. Praha. Triáda Publishing, 1998. 740 s. Přeložili: Jiří Pelán, Jiří Stromšík, Irena Zachová

FAKTOROVÁ, Veronika. *Mezi poznáním a imaginací. Podoby obrozenského cestopisu*. Praha. Arsci, 2012, 367 s.

FORST, Vladimír (ed.). *Lexikon české literatury: Osobnosti, díla, instituce. 2/II, K-L*. 1. vyd. Praha: Academia, 1993. 1377 s. [heslo Klostermann], s. 729–731.

HAMAN, Aleš – TUREČEK, Dalibor a kol. *Český a slovenský literární parnasismus*. Brno: Host, 2015. 428 s.

JANÁČKOVÁ, Jaroslava. *Stoletou alejí: O české próze minulého věku*. 1. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1985. 296 s.

MACURA, Vladimír. *Idyla a česká chaloupka*. In KAISEROVÁ, Kristina – MARTINOVSKÝ, Ivan (eds.). *Idyla a idyličnost v kultuře 19. století: sborník příspěvků ze symposia uspořádaného 9. a 10. března 1995 ve Státní vědecké knihovně v Plzni* [Archivem Města Plzně ve spolupráci s Ústavem české literatury Akademie věd ČR Vyd. 1. [Ústí nad Labem]: Albis international, 1999. s 11–35.

MAIDL, Václav. *Krajina a literatura staré Šumavy*. In SPURNÝ, Matěj (ed.). *Proměny sudetské krajiny*. Praha: Antikomplex, 2006, s. 60–74.

MRÁZ, Karel. *Utváření významu Šumavy v české literatuře druhé poloviny 19. století*. In MAIDL, Václav (ed.). *Znovuobjevená Šumava: Sborník literárních příspěvků z mezinárodního symposia, Klatovy 28.-30. září 1995*. Klatovy: Okresní muzeum Klatovy, 1996, s. 121-126.

PUTNA, Martin C. *Šumavská literatura: řeky, cesty, modely*. In: SVATOŇ, Vladimír – HOUSKOVÁ, Anna (eds.). *Kultura a místo: studie z komparatistiky III*. Pardubice: Mlejnec, 2001, s. 51-96.

TOMÁŠEK, Martin. *Výlety do šumavského hvozdu: obrazy Šumavy v české předklostermannovské próze*. STIBRAL, Karel – DADEJÍK, Ondřej – PEPRNÍK, Michal (eds.). *Kauza les. Environment jako estetický problém*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého 2010, s. 109–133.

VLAŠÍNOVÁ, Drahomíra. *Míjení a setkávání E. Krásnohorské a K. Klostermanna*. In NIKL, Ivan (ed.). *Karel Klostermann – spisovatel Šumavy. Sborník literárních příspěvků z česko-německého symposia, Sušice 17.–19. září 1998*. Klatovy: Okresní muzeum Klatovy, 2000, s. 68–70.

VŠETIČKA, František. *Povídka Karla Klostermanna*. In NIKL, Ivan (ed.). *Karel Klostermann – spisovatel Šumavy. Sborník literárních příspěvků z česko-německého symposia, Sušice 17.–19. září 1998*. Klatovy: Okresní muzeum Klatovy, 2000, s. 71–74.

online zdroje:

BURDÁTŠ, Milo. *Ottovy Čechy*. In *Naše rodina. Roč. 1999*. (15. 4. 2017)

<http://www.antik-kant.cz/poradna/poradce/ottocechy.html>

Co je to šumavská literatura? IN KOHOUTÍ KRÍŽ (1. 4. 2017).

<http://www.kohoutikriz.org/data/studie.php>

JELINEKOVÁ, Anna. *Životopis Karla Klostermanna*. In KOHOUTÍ KRÍŽ. (12. 4. 2017).

http://www.kohoutikriz.org/data/w_klost.php

Po sto dvaceti letech se na knižní trh vrací Ottovy Čechy. In *Hospodářské noviny*. Roč. 2000 (aktualizováno: 13. 6. 2001 17:20). (20. 4. 2017).

<http://archiv.ihned.cz/c1-785393-po-sto-dvaceti-letech-se-na-knizni-trh-vraci-ottovy-cechy>

7 Přílohy

1. Příloha: Obrázky z *Ottových Čech* (1882)

POSVĚCENO

KRÁLOVSTVÍ ČESKÉMU

JEHO ROZKVĚTU NYNĚJŠÍMU

VELIKÝM DOBÁM MINULÝM

A SLÁVĚ BUDOUCÍ

OBSAH.

	Strana		Strana
<i>Vrchlický Jaroslav:</i> Čechy. Báseň	5	<i>Krásnohorská Eliška:</i> K Boubínu	157
<i>Šubert Fr. Ad.:</i> Proslov	9	<i>Heyduk Adolf:</i> V pralese Boubinském	163
<i>Eliška Krásnohorská:</i> Šumava. Všeobecný přehled	11	<i>Krásnohorská Eliška:</i> V okolí Boubína	169
<i>Vrchlický Jaroslav:</i> Královský Hvozď	15	<i>Toužimský J. J.:</i> Pod Prachní	178
<i>Vrchlický Jaroslav:</i> Prásmek Kdyňský, Domažlicko	37	<i>Toužimský J. J.:</i> Od Horáždovic ke Strakonici	190
<i>Prásek Justin V.:</i> Pořící Úhlavy. Podhůří Jezerní Hory Klatovy, Střední Úhlava	69	<i>Krásnohorská Eliška a Borovský Fr. A.:</i> Při Dolní Bla- nici	207
<i>Vrchlický Jaroslav:</i> Od Eisensteina k Pláním	81	<i>Mokrý Otakar:</i> Prachatice	216
<i>Krásnohorská Eliška:</i> Na Pláních	88	<i>Heyduk Adolf:</i> Pohoří Plöckensteinské	228
<i>Toužimský J. J.:</i> Na Otavě zlatonosné	103	<i>Borovský Fr. A.:</i> Hory Zelnavské	242
<i>Toužimský J. J.:</i> Sušice	127	<i>Borovský Fr. A.:</i> Blanský les	256
<i>Toužimský J. J.:</i> Nad Volšovkou a Ostružnou	135	<i>Šubert Fr. Ad.:</i> Doslov	261
<i>Toužimský J. J.:</i> Rabi	148		

Seznam vyobrazení.

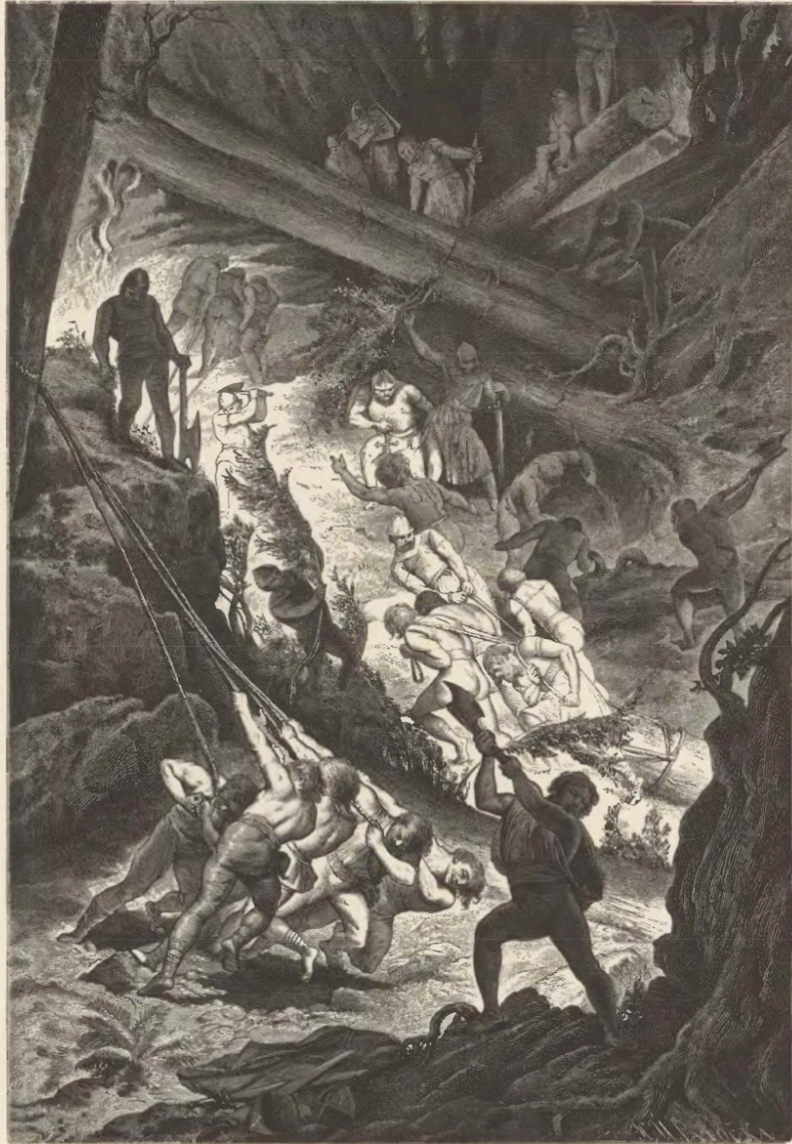
	Strana		Strana
<i>Aleš Mikuláš:</i> Vstupní obraz k básni »Čechy«	5	<i>Liabscher Karel:</i> V kopcích u Ryžmberka	64
<i>Liabscher Karel:</i> Úvodní obraz	9	Kostelík v Hořením Týnsku	65
Šumava	11	Pohled z Týnska	67
Pohled na Jezerní Horu (Prsa Matky Boží) ze Špičáku (karton).		Kaplička na Šumavě	68
Statek na Šumavě	14	U Klatov	69
Iniciálka Č	15	Iniciálka M	69
Pohled na Eisenstein s Javorem	17	Bašta Okrouhlice v Klatovech	70
Debrník	18	V klatovském parku	71
Kostelík v Eisensteině	19	Klatovy	73
Cesta k Černému Jezeru ze Špičáku	21	Klenové	75
<i>Liabscher Adolf:</i> Kroje ve Královském Hvozdě	23	Část budov Klenového	76
Večer v korové chatě šumavské	24	Černá věž v Klatovech	77
<i>Liabscher Karel:</i> Na Špičáku	25	Zříceniny Pušperka	78
Čertovo jezero	27	Zámek Veselí nad Úhlavou	79
Velká jedle	28	Zně na Šumavě	80
Bílá strž	29	Pleso na Šumavě	81
Sklárna v Eliščině Huti	30	Krajina u Eisensteinu s pohl. na Špičák	82
Vnitřek sklárny v Eliščině Huti	31	Chalupy v Eisensteině	83
Myslivna	32	Pohled na Šumavu od klatovské Hůrky	85
Černé slapy	33	<i>Liabscher Adolf:</i> Přípravy k vazbě vorů	87
Umrličí prkna u veřejné cesty	35	<i>Liabscher Karel:</i> Ze Šumavy	88
Společná pekárna v Eliščiných hutích	36	Zříceniny kostela sv. Markyty v Polyni	89
Černé jezero (karton).		<i>Herold Edvard:</i> Slatě na Šumavě	91
Domažlice	37	<i>Koula Ě.:</i> Hrad Kašperk	93
Brána v Domažlicích	38	<i>Liabscher Adolf:</i> Štvání medvědu na Šumavě ve středověku	95
Kostelní věž v Domažlicích	39	<i>Aleš Mik.:</i> Kroje Chodův	97
Ulička v Domažlicích	40	<i>Herold Edvard:</i> Kunžvart	98
Starožitný dům v Domažlicích (v bran- ské ulici)	40	<i>Liabscher Adolf:</i> Šumavský dřevař	99
Domažlice od východu	41	<i>Liabscher Karel:</i> Mádr	101
Náměstí domažlické	43	<i>Herold Edvard:</i> Podloučnice na Šumavě	102
<i>Liabscher Adolf:</i> Zásady na Šumavě (karton).		<i>Liabscher Karel:</i> Toliže (parnassie)	103
<i>Liabscher Karel:</i> Hrad Chodův v Domažlicích	45	<i>Aleš Mik.:</i> Kroje Chodův	104
Rožmberk	46	<i>Liabscher Karel:</i> Myslivna pod Roklanem	105
Nová Kdýně (pohled od východu)	47	Kostelík sv. Mouchy	107
Herštejn	48	V údolí Otavy	109
<i>Liabscher Adolf:</i> Přihodův pomník v Domažlicích	49	<i>Liabscher Adolf:</i> Na Otavě	111
<i>Liabscher Karel:</i> Iniciálka S	50	<i>Liabscher Karel:</i> Mlýn v Hůrkách na Šumavě	112
Všeruby	51	Z lesů šumavských	113
Trhanov	52	<i>Lewý A.:</i> Rábí (karton).	
Vnitřek domu v Domažlicích	53	<i>Liabscher Karel:</i> Na Vydře	117
Kostelík sv. Anny u Všerub	54	Chrám v Kašperských Horách	119
Kostelík sv. Václava u Brůdku	55	Fürstenhut	122
Bystřice nad Úhlavou	57	<i>Liabscher Karel:</i> Stavění v Kavrliku	123
<i>Aleš Mik.:</i> Kroje Chodův I. a II.	58 a 59	Sušice (karton).	
<i>Liabscher Karel:</i> Chalupa v Petrovích u Domažlic	60	<i>Liabscher Adolf:</i> Poustevník Vintř	125
Krajina u Pajreka a Týnska	61	Na březích Otavy	126
<i>Aleš Mik.:</i> Kroje Chodův	63	<i>Liabscher Karel:</i> Iniciálka K	127
		Chrám v Sušici	129

	Strana		Strana		
<i>Aleš Mik.:</i>	Kroje Chodův	130	<i>Koula J.:</i>	Helfenburk (karton).	
<i>Liebscher Karel:</i>	Z okolí Rehberka	131	<i>Mauder J.:</i>	Zámek Strakonický (pohled z hrad- ního příkopu)	201
	Z okolí Kašperských Hor	133		Renaissanční mříž na hřbitově strako- nickém	203
	Starý dům v Susíci	134	<i>Liebscher Karel:</i>	Kostel v Bavorově	204
<i>Koula J.:</i>	Iniciála O	135		Prachatice (karton). Vápenka na Strakonicku	206
<i>Liebscher Karel:</i>	Kostel v Petrovích	136	<i>Mauder J. a Koula J.:</i>	Vlachovo Březí	207
	Pohled do údolí otavského od Rejštejna	138	<i>Liebscher Karel:</i>	V okolí jezera Plöckensteinského	209
	Hrádek v Susíci	139	<i>Brechler Vojt.:</i>	Husinec	211
	Svatobor	142		Lázně sv. Markéty u Prachatic	213
	Motiv od Kolínce	144	<i>Liebscher Karel:</i>	Bavorov	214
	Hrad Velhartice	145		Z lesa u Plöckensteinského jezera	215
<i>Kutina B.:</i>	Rabi r. 1708	148	<i>Roubalík Boh.:</i>	Kostel sv. Jakuba v Prachaticích	216
<i>Liebscher Karel:</i>	Vimberk (karton).			Brána v Prachaticích	217
<i>Koula J.:</i>	Zámek Střela u Strakonice	151		Přivovár v Prachaticích	219
<i>Liebscher Karel:</i>	Chrám v Strakonících	153		Radnice v Prachaticích	220
<i>Kutina B.:</i>	Rabi od jihovýchodu	156		Dům v Prachaticích	221
<i>Liebscher Karel:</i>	Na Boubíně	157	<i>Liebscher Karel:</i>	Ulice v Prachaticích	224
<i>Liebscher Adolf:</i>	Chalupa pod Boubínem	158	<i>Mařák J.:</i>	U jezera Plöckensteinského (karton).	
<i>Liebscher Karel:</i>	Idina pila pod Boubínem	159	<i>Liebscher Karel:</i>	Kostelík na Libíně u Prachatic	225
<i>Liebscher Adolf:</i>	Lovecká stanice pod Boubínem	160	<i>Mauder J.:</i>	Prachatice	227
<i>Liebscher Karel:</i>	Iniciála K.	163	<i>Liebscher Karel:</i>	Iniciála J.	228
	Prales na Boubíně	164	<i>Brechler Vojt.:</i>	Na Trojstoličnicku	231
<i>Liebscher Adolf:</i>	Šumavští uhlíři	165		Žulový balvan na Vysokém Kameni	233
<i>Liebscher Karel:</i>	Z lesů šumavských	168		Brána v Prachaticích	234
<i>Mauder J.:</i>	Čestice	169		Klásterní ulička v Prachaticích	235
<i>Liebscher Adolf:</i>	Kroje od Vimberka	170	<i>Aleš Mik.:</i>	České kroje v Pošumaví I. a II. 236 a 237	
<i>Liebscher Karel:</i>	Ulice ve Vimberku	171	<i>Liebscher Karel:</i>	Vichry a korovec zpustošená stráž na Šumavě	239
<i>Liebscher Adolf:</i>	Chalupy ve Vimberku	173		Iniciála S	242
<i>Liebscher Karel:</i>	Volyně	175	<i>Brechler Vojtěch:</i>	Rybník u Dlouhých Mostů	243
	Radnice ve Volyni	176	<i>Liebscher Karel:</i>	Selský dvůr ve Volarech	244
<i>Liebscher Adolf:</i>	Pálení korovce na Šumavě	177		Plöckensteinské jezero (druhý pohled) karton. Zříceniny kláštera Kuglvaidského	245
<i>Lavý A.:</i>	Pracheň	178		Volary	247
<i>Liebscher Karel:</i>	Pracheňský kostelík	179	<i>Mauder J.:</i>	Trošky hradu Husy	248
<i>Liebscher Adolf:</i>	Vnitřek selského statku ve Vimberku	181	<i>Brechler Vojtěch:</i>	Kájov	249
<i>Liebscher Karel:</i>	Horažďovice (pohled od Prachně)	183		Klet (Schöninger)	251
	Strakonice (karton).		<i>Mauder J.:</i>	Chvalšiny	253
<i>Kautský J.:</i>	Stavení na Šumavě	185	<i>Liebscher Karel:</i>	Vápenka na Šumavě	255
<i>Liebscher Karel:</i>	Strakonický zámek	186		Iniciála J.	256
	Ergates faber. Největší »tesař« šumav- ský	187	<i>Brechler Vojtěch:</i>	Z Blanského lesa	257
<i>Liebscher Adolf:</i>	Válení klád na vory	189	<i>Lavý A.:</i>	Červený Dvůr	259
<i>Liebscher Karel:</i>	Okrajní kresba s motivem zvonků	190			
	Kostelík v Katovicích	192			
	V zimě na Šumavě	195			
<i>Liebscher Adolf:</i>	Orání na stráněch šumavských	197			
	Strakonický dudák (kresba záhlavní)	198			

Pohled na Jezerní Horu (Prsa Matky Boží) ze Špičáku.

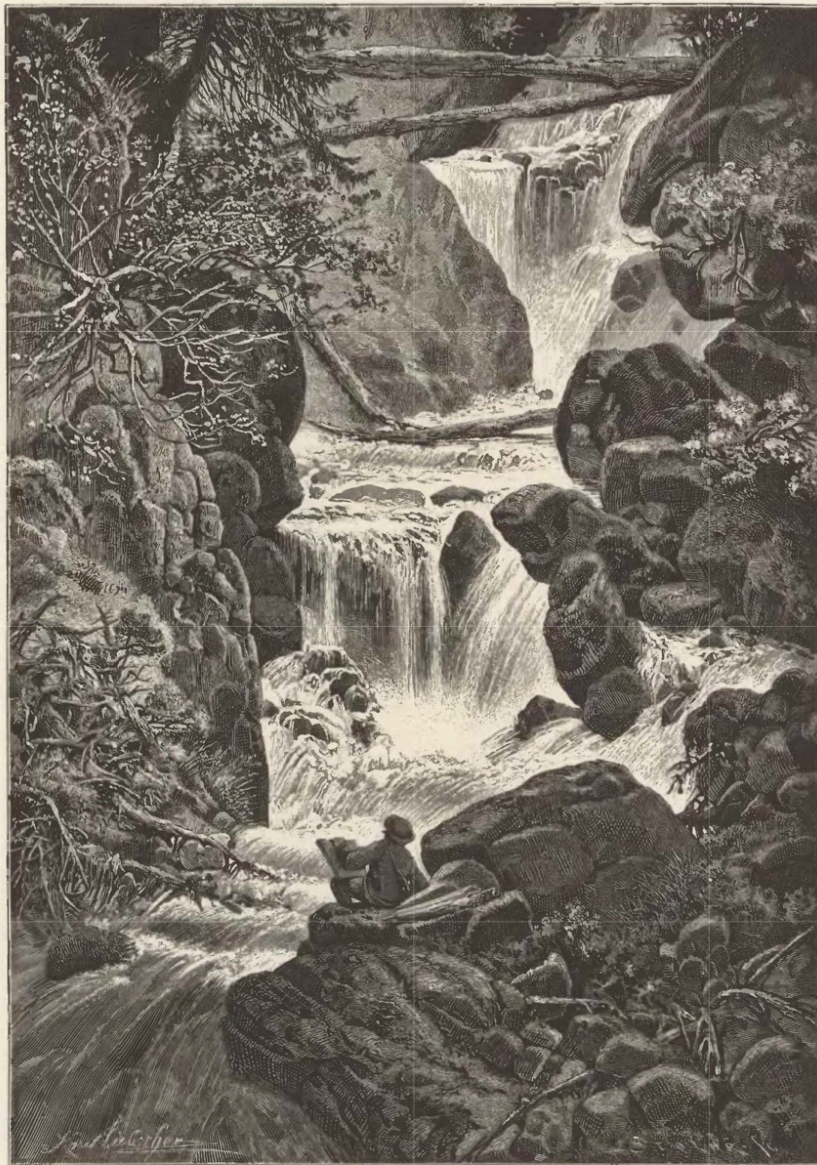
(ilustrace z Ottových Čech – *Pohled na Jezerní Horu (Prsa Matky Boží) ze Špičáku*. K. Liebscher, 1882)

Záseky na Šumavě.

Kreslil ADOLF LIEBSCHER.

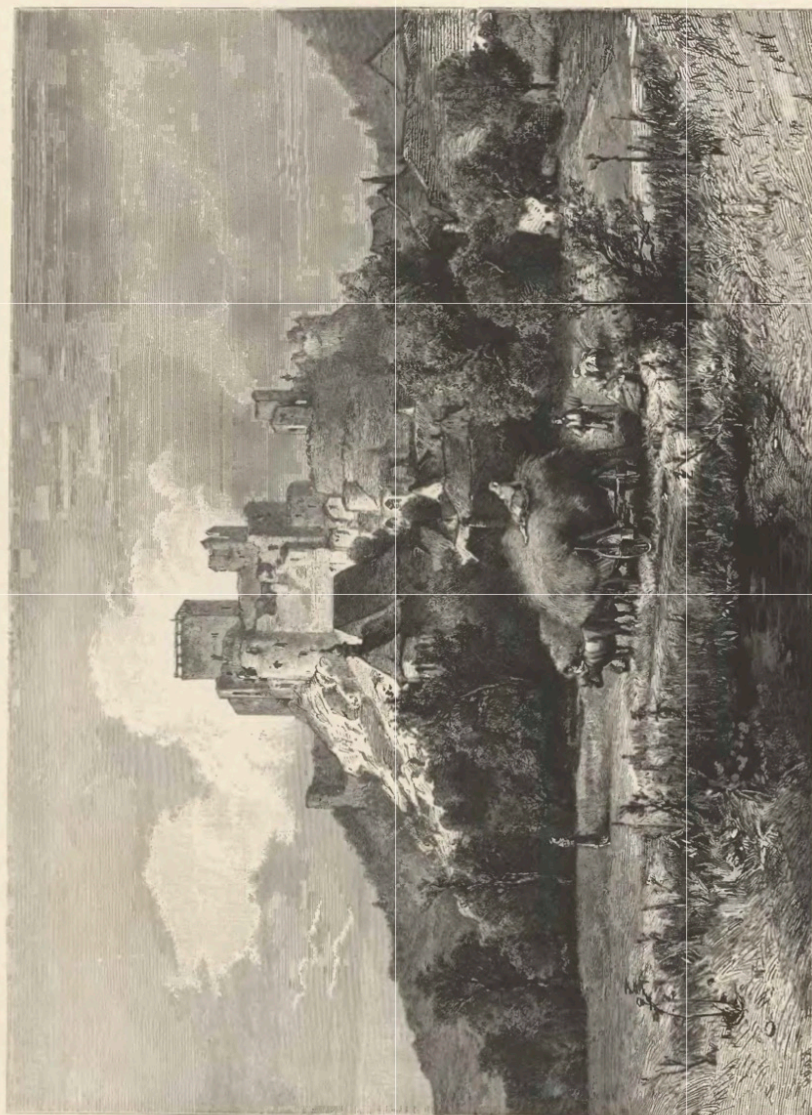
(ilustrace z Ottových Čech – Záseky na Šumavě. A. Liebscher, 1882)

Černé slapy,

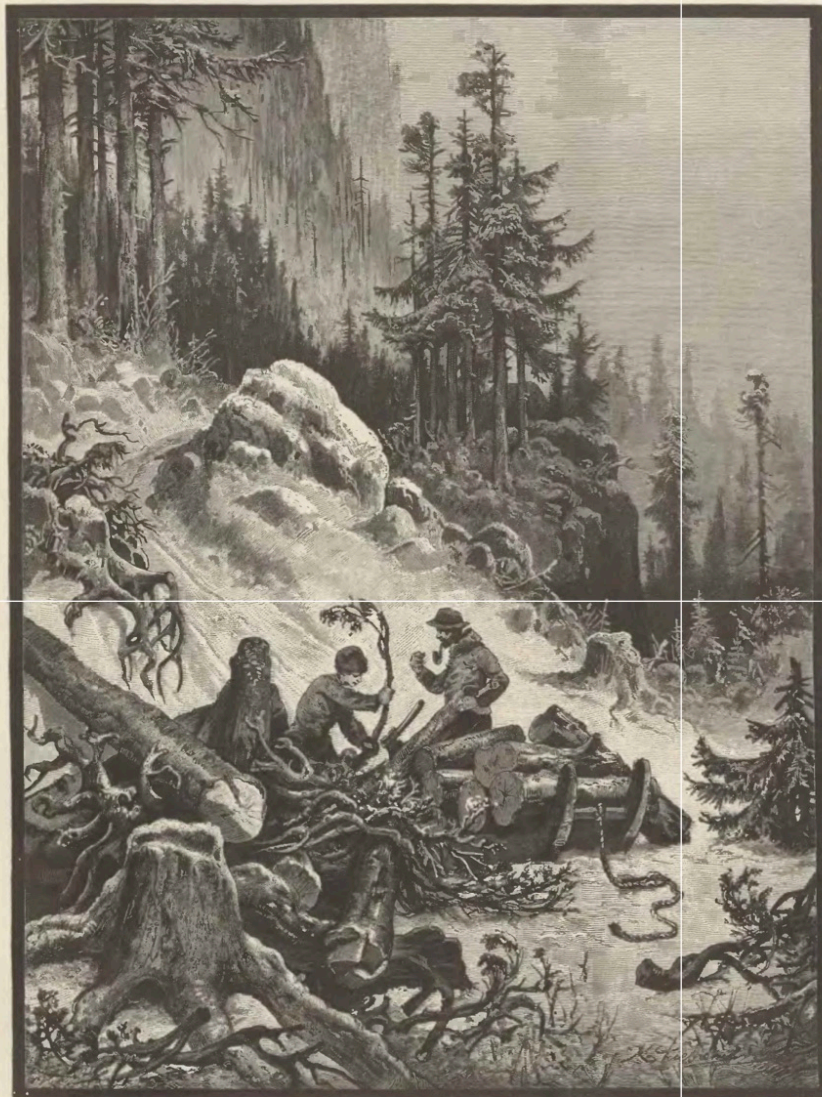
9

(ilustrace z Ottových Čech – Černé slapy. K. Liebscher, 1882)

Rabí

(ilustrace z Ottových Čech – Rabí (karton). A. Levý, 1882)

V zimě na Šumavě.

(ilustrace z Ottových Čech – *V zimě na Šumavě*. K. Liebscher, 1882)

Vimperk, hrad a město.

(ilustrace z Ottových Čech – *Vimperk* (karton). K. Liebscher, 1882)

2. Příloha: Bibliografický soupis předklostermannovské literatury od roku 1840 do 1890 evidovaný v práci.

AMERLING, Karel Slavomil. *Cesta do Šumavy: Přírodopisná poznamenání cesty do Šumavy. Večerní vyražení 1*, 1831, sv. 2, č. 74, s. 591; č. 75, s. 598–600; č. 77, s. 615–616.

BENEŠ, Václav. *Matka: Obrázek ze Šumavy. Světozor 9*, 1875, č. 11, 127–128.

BOROVSKÝ, František Adolf a KREJČÍ, Jan, (ed.). *Řivnáčův Průvodce po Šumavě: zevrubný popis celé Šumavy, její svahů, blízkých důležitých měst a krajin a pohoří Novohradského*. V Praze: Nákladem knihkupectví F. Řivnáče, 1883. viii, 205 s.

CIMRHANZL, Tomáš. *Šumava: průvodce po Šumavě*. V Plzni: Nákladem V. Steinhausera, 1878. 70 s.

CIMRHANZL, Tomáš. *Šumava. Průvodce po Šumavě (ref)*. *Beseda učitelská 10*, 1878, č. 29, 340–341.

F. J. Š. *Památné hrady a tvrze na Šumavě*. 1. vyd. Klatovy: Šumavan. 1876. 96 s.

FRÁNA, Antonín. *Vycházka do Šumavy*. V Praze: Fr. A. Urbánek, 1879. 51 s.

GABRIEL, Josef Alois. *Od Šumavy. Květy 12*, 1845. č. 41, 163–164. (O Rankově knize *Aus dem Böhmerwalde* a o potřebě vyličení českého národnostního živlu na Šumavě; též o založení knihovny v Petrovicích na Pracheňsku).

GABRIEL, Josef Ambrož. *Hrad Kašperk, historicko-topografický nástin. Pražské noviny*, 1857, č. 238, 3, 8/10. V Praze: Kat. Jeřábková, 1857. 12 s.

HAUSMANN, Josef Karel. *Vycházka po Šumavě. Lumír 12*, 1862, č. 24 567–570, 12/6, č. 25, 588–589, 19/6.

HAVELKA, Matěj. *Básně*. Praha: Kober, Ignác Leopold (Nakladatel knihkupectví: I. L. Kober. Národní kněhtiskárna: I. L. Kober v Praze), 1873. 166 s.

HAVLASA, Bohumil. *Listy ze šumavských lesů. Lumír*, roč. 2, 1874. č. 25, 292–293; č. 28, 335–336; č. 29, 347–349; č. 31, s. 375–378.

HAVLÍČEK BOROVSÝ, Karel. *Básnické dílo*. 1 vyd. Praha: Orbis, 1950. 246 s.

HELLER, Servác Bonifác. *Na Šumavu! List pro povzbuzení od Dra. S Hellera. Květy* 2, 1880, II, č. 8, 217–225.

Heller, Servác. *Spousta Šumavská. Lístek na památku bývalé Šumavy*. 1. vyd. Lumír roč. 2, 1874. č. 35, 425–426; č. 36, 432–433.

HEYDUK, Adolf. *Cestou* (in Spisy Adolfa Heyduka, svazek 34): 1878–1888. 1. vyd. Praha: Otto, Jan; Unie (Nákladem J. Otty v Praze. Tiskem české grafické společnosti Unie v Praze, 1903. 112 s.

HEYDUK, Adolf. *Dřevorubec: Kresba ze Šumavy*. 1. vyd. Praha: Otto, Jan, 1882. 226 s.

HEYDUK, Adolf. *Pod Vítkovým kamenem: Kresba ze Šumavy*. 1. vyd. Praha: Kabinetní knihovna; Šimáček, František (Kabinetní knihovna. Svazek IV. Tiskem a nákladem Františka Šimáčka), 1885. 120 s. (časopisecky v *Květech* vydáno již v roce 1881).

HOCHSTETTER, Ferdinand. *Vltava. Rašeliniště v Šumavě (výňatek). Pražské noviny*, 1855, č. 170, 3–4.

KOMÁREK, Julius. *Popis vycházky České jednoty lesnické dne 7. srpna 1882 v Šumavských hvozdech knížecí Hohenzollernské lesní správy eisensteinské*. V Praze: Nákladem České lesnické jednoty, 1882. 27 s.

KRÁSNOHORSKÁ, Eliška. *Vlny v proudu: Řada básní*. 1. vyd. Praha: Kabinetní knihovna; Šimáček, František (Kabinetní knihovny svazek VI. Tiskem a nákladem Františka Šimáčka), 1885. 160 s.

KREJČÍ, Jan. *Horopis české země. Časopis českého Museum* 21.4-5 (1847): 365–382, 457–478.

KREJČÍ, Jan. *Tuha u paty Šumavy* (článek). *Živa* 1, 1853, č. 12, 381–382.

KREJČÍ, Jan. *Výlet do jihozápadních Čech. Živa* 7, 1859, sv. 2, 125–128.

LÁDEK, Josef Václav. *Světlou stopou: Básně*. 1. vyd. *Lumír* (Nákladem časopisu Lumíra), 1881. 136 s.

LIEBSCHER, Karel a ŠUBERT, František Adolf. *Čechy: společnou prací spisovatelův a umělců českých. D. I, Šumava*. Praha: J. Otto, 1882.

MAYER, Rudolf. *Básně*. 1. vyd. Durdík, Josef; Grégr, Eduard; Dattel, Ferdinand (Vydal Josef Durdík. Nákladem knihkupectví Dr. Grégra & Ferd. Dattla. Tiskem dra. Ed. Grégra v Praze, 1873. 144 s.

MIŘIOVSKÝ, Emanuel. *Nové básně* (in Spisy Emanuela Miřiovského, svazek 3): 1881–1884. 1. vyd. Pardubice: Hoblík, František; Hoblík, Václav (Nakladatelství firmy F. & V. Hoblík. Knihtiskárna F. & V. Hoblík v Pardubicích), 1885. 130 s.

MOKRÝ, Otakar. *Jihočeské melodie*. 1.vyd. Praha: Grégr, Eduard; Dattel, Ferdinand (Nákladem knihkupectví Dr. Grégra a Ferd. Dattla. Tiskem Dra. Edv. Grégra v Praze), 1880. 63 s.

MÜHLSTEINOVÁ, Berta. *Ze Šumavy o Šumavě* (článek). *Slovan* 4, 1872, č. 34, 463–464.

NERUDA, Jan. *Eklogy. Národní listy*, 10. 9. 1871:1; 15. 9. 1871: 1; 20. 9. 1871: 1.

O starých rýžovnách v Šumavě (článek). *Pražské noviny*, 1854, č. 42, 4, 18/2; č. 43, 4, 19/2.

OUŘEDNÍČEK, Otakar. *V Šumavě. V Šumavě zřel jsem bystřinu vonnou* (báseň). In: *Jarý věk I*, 1883, č. 9 15. 9., s. 237.

- PAKOSTA, Vojtěch. *Listy a květy, Znělky Šumavské. Zlatá Praha 1*, 1884, č. 40, 474, 3/10.
- PEŠKA, Bedřich; JAHN, Jiljí Vratislav. *Naše mohyly: Památka výtečníkům československého národa*. 1. vyd. Praha: Pospíšil, Jaroslav (Tisk a sklad Jaroslava Pospíšila.), 1861. 78 s.
- PEŠKA, Bedřich. *Šestero pověstí Šumavských*. V Praze: J. Otto, 1876. 47 s.
- PICEK, Václav Jaromír. *Písňe 3*. 1.vyd. Pospíšil, Jaroslav (Tisk a sklad Jar. Pospíšila), 1852. 116 s.
- Pralesy a luhy Šumavské (článek). *Pražské Noviny* 1855, č. 26, 3, 31/1.
- PROKEŠ, Ignác. *Z výletu na Šumavu*. *Beseda učitelská* 18, 1886, č. 46, 640-642, 11/11 č. 47, 654-656, 18/11; č. 50, 701-704, 9/12 g. 51, 714-715, 16/12; č. 52, 722-724, 23/12.
- Průvodčí do Hvozdu Královského*. Ve Klatovech: Šumavská jednota pohorská, 1884. 84 s.
- PURKYNĚ, Emanuel. *Šumava a její rostlinstvo*. *Živa* 7, 1859. Sv. 1. 20–31.
- PURKYNĚ, Emanuel. *Výlet do Šumavy*. *Živa* 3.1, 1855: 12–19, 18; 3.2, 1855: 47–48 s.
- ŠMILOVSKÝ, Alois Vojtěch. *Básně*. 1. vyd. Praha: Všeobecná knihovna; Zákrejs, František; Kober, Ignác Leopold (Všeobecná knihovna. Redaktor František Zákrejs. Svazek II. Nakladatel. kněhkupectví I. L. Kober. Národní kněhtiskárna: I. L. Kober v Praze), 1874. 266 s.
- ŠMILOVSKÝ, Alois Vojtěch. *Spisy výpravné. Parnassie – Starý varhaník*. Praha: F. Šimáček, 1874. 137 s.
- THOMAYER, Josef. *Příroda a lidé*. Praha: Bursík a Kohout, 1896. 240 s.
- VINAŘICKÝ, Karel Alois. *Varyto a lyra: Básně a písňe*. 1.vyd. Praha: Haase, Bohumil (Tisk a papír synů Bohumila Háze.), 1843. 56 s.

VINAŘICKÝ, Karel Alois. *Vlast: Skládání*. 1. vyd. Praha: Rohlíček, Bedřich; Sievers, Leopold (Tiskem Rohlíčka a Sieverse, 1863. 104 s.

VOCEL, Jan Erazim. *Labyrint slávy*. 1. vyd. Praha: Calve, Johann Gottfried; Pospíšil, Jaroslav (Nákladem J. G. Calve'ského knihkupectví. Tiskem J. Pospíšila), 1846. 266 s.

VRCHLICKÝ, Jaroslav. *Symfonie*. 1. vyd. Salonní bibliotéka; Otto, Jan. 1878. 172 s.

WOLDŘICH, Jan Nepomuk. *Druhá zpráva o fauně diluviální u Sudslavic pod Vimperkem v Šumavě*. Praha: Královská česká společnost nauk, 1881. 8 s.

WOLDŘICH, Jan Nepomuk. *Třetí zpráva o fauně diluviální u Sudslavic pod Vimperkem v Šumavě: přehled*. Praha: Královská česká společnost nauk, 1881. 15 s.